

อุปมาอุปไมยในพระไตรปิฎก

3.1 ลักษณะทั่วไปของพระไตรปิฎก

พระไตรปิฎก คือประมวลแห่งคัมภีร์ที่รวบรวมพระธรรมวินัย 3 หมวด หรือ 3 ชุด คือ

3.1.1 พระวินัยปิฎก หมวดพระวินัย ประมวลสิกขาบทสำหรับภิกษุสงฆ์และภิกษุณีสงฆ์ แบ่งออกเป็น 3 หมวด หรือ 5 คัมภีร์ คือ

3.1.1.1 วิภังค์ หรือ สุตตวิภังค์ บรรจุสิกขาบทในพระปาฏิโมกข์ แบ่งเป็น 2 คัมภีร์ คือ

3.1.1.1.1 อาทิกัมมิกะ หรือ ปาราชิก กล่าวถึงสิกขาบทที่เกี่ยวกับอาบัติหนัก ตั้งแต่ปาราชิกถึงอนิยต

3.1.1.1.2 ปาจิตตียะ กล่าวถึงสิกขาบทที่เกี่ยวกับอาบัติเบา ตั้งแต่นิสัสัคคีย์ ปาจิตตีย์ถึงเสขียะ และรวมเอาภิกขุณีวิภังค์ไว้ด้วย

อนึ่ง วิภังค์นี้อาจแบ่งออกเป็นอีกวิธีหนึ่ง ซึ่งก็แบ่งออกเป็น 2 คัมภีร์ คือ

- มหาวิภังค์ หรือภิกขุวิภังค์ กล่าวถึงสิกขาบทในพระปาฏิโมกข์ ฝ่ายภิกษุสงฆ์
- ภิกขุณีวิภังค์ กล่าวถึงสิกขาบทในพระปาฏิโมกข์ฝ่ายภิกษุณีสงฆ์

3.1.1.2 ชั้นชกะ กล่าวถึงสิกขาบทนอกพระปาฏิโมกข์ รวมเป็นบท ๆ เรียกว่า ชั้นชกะ มี 22 ชั้นชกะ แบ่งออกเป็น 2 วรรค คือ

3.1.1.2.1 มหาวรรค กล่าวถึงสิกขาบทนอกพระปาฏิโมกข์ ตอนต้นมี 10 ชั้นชกะ

3.1.1.2.2 จุลลวรรค กล่าวถึงลักษณะนอกพระปาฏิโมกข์
ตอนปลายมี 12 ชั้นชกะ

3.1.1.3 ปรีวาร เป็นหนังสือคู่มือ หรือคัมภีร์ประกอบ บรรจุคำถามคำ-
ตอบ ขอมความรูพระวินัย

3.1.2 พระสุตตันตปิฎก หมวดพระสุตฺร เป็นประมวลพระธรรมเทศนา คำบรรยาย
ธรรมและเรื่องเล่าต่าง ๆ อันยกย่องตามบุคคลและโอกาส แบ่งออกเป็น 5 นิกาย คือ

3.1.2.1 ทีฆนิกาย ชุมนุมพระสุตฺรที่มีขนาดยาว จัดเป็น 3 วรรค
มี 34-สุตฺร

3.1.2.2 มัชฌิมนิกาย ชุมนุมพระสุตฺรที่มีขนาดยาวปานกลาง จัดเป็น
3 ปัณฑาสก มี 152-สุตฺร

3.1.2.3 สังยุตตนิกาย ชุมนุมพระสุตฺรที่รวมเข้าไว้เป็นหมวด ๆ เรียก
ว่า สังยุตต์หนึ่ง ๆ ตามเรื่องที่เกี่ยวข้องกัน จัดเป็น 56 สังยุตต์ แล้วประมวลเข้าอีกเป็น
5 วรรค มี 7762-สุตฺร

3.1.2.4 อังคุตตรนิกาย ชุมนุมพระสุตฺรที่รวมเข้าไว้เป็นหมวด ๆ
เรียกว่า นิบาตหนึ่ง ๆ ตามลำดับจำนวนหัวข้อธรรม จัดเป็น 11 นิบาต มี 9557-สุตฺร

3.1.2.5 ขุททกนิกาย ชุมนุมพระสุตฺร ขอธรรม คำอธิบาย และเรื่อง
ราวเบ็ดเตล็ด รวมทั้งคัมภีร์ที่จัดเข้าไม่ได้ใน 4 นิกายข้างตน นิกายนี้มี 15 คัมภีร์ คือ
ขุททกปาฐะ ธรรมบท อุทาน อิติวุตตกะ สุตตนิบาต วิจารณ์วัตถุ เปตวัตถุ เกรคาถา
เดรัจฉาน ชาคก นิตเทส ปฏิสัมภิทามัคค์ อปทาน พุทธวงศ์ จริยาปิฎก

3.1.3 พระอภิธรรมปิฎก หมวดพระอภิธรรม ประมวลหลักธรรมและคำอธิบาย
ในรูปของหลักวิชาล้วน ๆ ไม่เกี่ยวควยเหตุการณ์และบุคคล แบ่งเป็น 7 คัมภีร์ คือ

3.1.3.1 ชัมมสังคณี หรือ สังคณี รวมข้อธรรมเข้าเป็นหมวดหมู่ แล้ว
อธิบายเป็นประเภท ๆ

3.1.3.2 วิภังค์ อธิบายข้อธรรมที่รวมเป็นหมวดหมู่ เรียกวินัยหนึ่ง ๆ แลวแยกแยะออกซึ่งแจ้งวินัยโดยละเอียด

3.1.3.3 ขาดทุกถา สงเคราะห์ข้อธรรมต่าง ๆ เข้าในชั้น อายตนะ ขาทู

3.1.3.4 ปุคคลบัญญัติ บัญญัติความหมายบุคคลประเภทต่าง ๆ ตามคุณธรรมที่มีอยู่ในบุคคลนั้น ๆ

3.1.3.5 กถาวัตถุ แดง วินัยที่ตณะต่าง ๆ ที่ขัดแย้งกันระหว่างนิกายทั้งหลาย สมัยคติยสังคายนา

3.1.3.6 ยมก ยกหัวข้อธรรมขึ้นวินัยด้วยวิธีตาม คอบ เป็นคู่ ๆ

3.1.3.7 ปฏฐาน หรือ มหาปกรณ อธิบายปัจจัย 24 โดยพิสดาร ทั้ง 3 ปฏิกนี้ จัดเข้าในปาพจน์ 2 คือ

- พระสุตตันตปิฎก และพระอภิธรรมปิฎก จัดเป็นธรรม
- พระวินัยปิฎก จัดเป็นวินัย ¹

ศูนย์วิทยพัทยาการ

¹ พระราชนิพนธ์ (ประยูร ปยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ (พระนคร : มหจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2518), หน้า 57-59.

Wilhelm Geiger, Pali Literature and Language (Delhi : Oriental Books, 1968), pp. 13-24.

Russell Webb, An Analysis of the Pali Canon (Sri Lanka : Buddhist Publication Society, 1975), pp. 1-42.

3.2 อุปมา อุปไมยในพระไตรปิฎก

ในพระไตรปิฎก มีอุปมา อุปไมยอยู่เป็นจำนวนมาก ในปิฎกทั้งสามนั้น พระวินัยปิฎกมีอุปมา อุปไมยไม่มาก ในพระอภิธรรมปิฎกมี อุปมา อุปไมยน้อยที่สุด แต่ในพระสุตตันตปิฎกมี อุปมา อุปไมยมาก สาเหตุที่มีมาก ก็เพราะเป็นปิฎกที่เต็มไปด้วย คำสอน คำเทศนาต่าง ๆ ซึ่งใช้สอนกับบุคคลมากมายหลายชนิด และบทเทศนาก็แตกต่างกันไปตามโอกาสและบุคคล อย่างไรก็ตาม อุปมา อุปไมยในพระปิฎกทั้งสามนั้น สามารถแยกออกเป็นประเภทต่าง ๆ ได้ และในประเภทดังกล่าวนั้น บางประเภทก็มีที่ซ้ำมาก บางประเภทก็มีที่ซ้ำน้อย และจากการพิจารณาอุปมา อุปไมย พอจะสันนิษฐานได้ว่า สิ่งที่จะนำมาเป็นอุปมานั้น จะเป็นสิ่งที่เป็นรูปธรรมที่มีความใกล้ชิด มีความสัมพันธ์ หรือเป็นที่รู้จักของผู้ฟังหรือคนทั่ว ๆ ไปเสมอ ในกรณีที่สิ่งนั้นเป็นนามธรรม ก็ต้องเป็นสิ่งที่รู้จัก หรือเข้าใจของผู้ฟัง หรือคนทั่ว ๆ ไป อย่างไรก็ตาม หากเรียงประเภทของสิ่งที่ใช้อุปมาตามลำดับของการใช้มากน้อยแล้ว ก็จะเป็นดังนี้ ประเภทบุคคล ชรรษชาติ พืช สัตว์ อาชีพ วัตถุ-เครื่องใช้ ปัจจัย 4 อวัยวะต่าง ๆ ชื่อเฉพาะ ยานพาหนะ อากาหรนาม อมนุษย์ แร่ อารูช คนตรี โรคาพาช เครื่องประดับ และพวกปภิกษณะอื่น ๆ

จะเห็นว่าสิ่งที่นำมาอุปมาอุปไมยนั้นล้วนขึ้นอยู่กับปริมาณของความใกล้ชิด ความเข้าใจ หรือรู้จักของผู้ฟัง หรือคนทั่ว ๆ ไป สิ่งที่รู้จักมาก ใกล้ชิดมาก ก็นำมาอุปมา มาก สิ่งที่เข้าใจไม่มาก ใกล้ชิดไม่มากนัก หรือเป็นที่รู้จักในวงแคบ ก็นำมาเป็นอุปมาน้อย ตามควรแก่โอกาสและบุคคล

ต่อไปนี้เป็น อุปมา อุปไมยในพระไตรปิฎก โดยการจัดแยกออกเป็นประเภทต่าง ๆ และจัดเรียงตามลำดับตัวอักษร

3.2.1 เครื่องประดับ

อุปมา	อุปไมย	ลักษณะที่นำมาเปรียบ
1) คุ่มหู	ใบหู	ความงาม ²
2) พวงมาลัย	ครุฑธรรม	ควรประดับประคอง ³
- พวงมาลัย	ดอกไม้ในป่า	ความเป็นระเบียบ ⁴
3) ร่องเท้าที่กัดเท้า	อนารยชน	ไม่เป็นประโยชน์ ก่อให้เกิดความ รำคาญ ⁵
4) สิ้งวาลย์	ประคตเอา	ลักษณะสวดคล้าย รูปราง ⁶

² ชุ. เถร. 26/467/

³ อัง. ฃฎก. 23/141/286, ชุ. ฃ. ฃป. 33/157/290, 165/346.

⁴ ชุ. ฃา. 28/1140/403-404.

⁵ ชุ. ฃา. 27/312/89.

⁶ วิ. จุ. 7/164/64.

3.2.2 ข้อเฉพาะ

อุปมาน	อุปไมย	ลักษณะที่นำมาเปรียบ
1) นางสีดา	สตรีผู้เป็นภรรยา	ความเชื่อฟัง การปฏิบัติตาม ⁷
2) ปญฺจนทานที	วรรณะ 4	การละซื้อเค็ม ⁸
3) ภูเขากโรลาด	พัดโบก	สีขาว ⁹
4) ภูเขาคันธมาพน	สัมภวกุมาร	ความสง่างาม ความรุ่งเรือง ความหอม ¹⁰
5) ภูเขาเวปุลลบรรพต	กองกระดูกคน	ความสูง ปริมาณมาก ¹¹
6) ภูเขาดีเนรุ	สิ่งของ	ความวิเศษ ความสูง ความ ใหญ่โต ¹²
7) ภูเขาหิมวันต์	พระพุทธรูป	ความสูง ความเด่น ความรุ่ง เรือง ¹³

⁷ ชุ.ชา. 28/1184/425.

⁸ ชุ.อป. 32/3/33.39.

⁹ ชุ.ชา. 28/1058/368, 1114/391, กุ ชุ.อป. 32/23/97-98.

¹⁰ ชุ.ชา. 27/2365/501, กุ ชุ.ชา. 28/1238/442, ชุ.อป. 33/140/249.

¹¹ ชุ.อิตี. 25/202/242.

¹² ชุ.ชา. 28/300/113-114, กุ ชุ.อป. 32/3/43, 133/236, 284/364,
394/501, ชุ.อป. 33/140/249, ชุ.พทุฐ. 33/3/439.

¹³ อง.ฉกฏก. 22/314/386, กุ ชุ.ม. 29/889/549, ชุ.อป. 32/3/41,
66/163, ชุ.อป. 33/120/173, 140/248, ชุ.พทุฐ. 33/18/511.

8) แม่น้ำคงคา - กับฟองน้ำ	รูป	ความไม่มีสาระ 14
แม่น้ำคงคากับขมุนา	ปฏิพัท และพระนิพพาน	การเทียบเคียง การเข้ากันได้ ผสมกันได้ 15
แม่น้ำคงคาไหลไปสู่ ทิศต่าง ๆ	อริยมรรคนำไปสู่นิพพาน	ความแน่นอน 16
9) แม่น้ำมหานทีกับการไหล ไปสู่ทิศต่าง ๆ	อริยมรรคนำไปสู่นิพพาน	ความแน่นอน 17
10) แม่น้ำขมุนากับการ ไหลไปสู่ทิศต่าง ๆ	อริยมรรคนำไปสู่นิพพาน	ความแน่นอน 18

14 ส.ช. 17/242/171, 247/174.

15 ที.ม. 10/211/255.

16 ส.ม. 19/185-189/48, กุ ส.ม. 19/191/49, 199/51, 205-206/
52-53, 212-214/54, 221/56, 229/57, 235/58, 237/59, 243/60, 296/79,
839/254, 1082, 1086/316-317, 1091/319, 1100/322, 1104/324, 1249/
374, 1279/384, 1301/392, ช.อป. 32/3/33, 39, ช.อป. 33/157/282.

17 ส.ม. 19/188/49, กุ ม. 19/196-197/50, 204-205/52, 211-212/
54, 219-220/55, 226/56, 227/57, 234-235/58, 242-243/60.

18 ส.ม. 19/185/48, กุ ม. 19/189/49, 193/50, 197/50, 201/52,
208/53, 212/54, 216/55, 220/55, 223/56, 227/57, 231/58, 235/58,
239/59, 243/60.

11) แม่น้ำสรภูกับการ
ไหลไปสู่ทิศต่าง ๆ	อริยมรรคนำไปสู่นิพพาน	ความแน่นอน ¹⁹
12) แม่น้ำอจิรวดีกับการ
ไหลไปสู่ทิศต่าง ๆ	อริยมรรคนำไปสู่นิพพาน	ความแน่นอน ²⁰
13) สวรรค์จรลดา	วิมานเทพบุตร	ความประเสริฐ ความสว่างไสว ²¹

¹⁹ ส.ม. 19/195, 197/50, กุ ส.ม. 19/203, 205/52, 210, 212/54, 218, 220/55-56, 225/56, 227/57, 233-235/58, 241, 243/50.

²⁰ ส.ม. 19/194, 197/50, กุ ส.ม. 19/202, 205/52, 209, 212/54, 217, 220/55, 224/56, 227/57, 232, 235/58, 240, 243/60.

²¹ ช.วิมาน. 26/65-66/117, 75-76/126-127.

3.2.3 ดนตรี

ก. เครื่องดนตรี

อุปมา	อุปไมย	ลักษณะที่นำมาเปรียบ
1) กลองใหญ่	สำเนียงของพระพุทธเจ้า	ความดัง ความก้อง ²²
2) พิณ	ร่างกาย	ความโค้ง ²³
3) มโหระทึก	พระพุทธเจ้า	ความดัง ความกึกก้องกังวานของเสียง ²⁴
4) ไม้เอกซนิก - เครื่องดนตรี มีองค์ 5	เสียงให้เครื่องประดับ แถวต้นศาลาอุบลมพิศ	ความไพเราะ ²⁵
ข. เพลงขับ อุปมา	อุปไมย	ลักษณะที่นำมาเปรียบ
1) เพลงขับ	เสียงฝนตก	ความไพเราะ ²⁶

²² ช. อป. 33/120/174, 132/222.

²³ ช. ขา. 27/314/89, ค. ช. ขา. 27/1054/225.

²⁴ ช. อป. 33/123/186.

²⁵ อ. อ. ฐก. 23/136/270, ค. ที. ม. 10/163/198, 178/213, ช. วิมาน.

26/36/65, 38/67, 44/74, 50/86, 64/111.

²⁶ ช. เถร. 26/191/272.

3.2.4 ธรรมชาติ

อุปมา	อุปไมย	ลักษณะที่นำมาเปรียบเทียบ
1) กระแสน้ำ	มาร	การระราน การทำลาย 27
- กระแสน้ำ	มายา	ความรุนแรง 28
2) กองไฟ	กาม	ยอมเผาผลาญทุกสิ่ง 29
- กองไฟ	คัมहा	ความไม่เชื่อมั่น 30
3) ก้อนกรวด ก้อนทราย	ปัญญาของพระสารีบุตร	ปริมาณมาก 31
4) ก้อนดิน	อกุศลธรรม	เป็นสิ่งขี้ควาง 32
- ก้อนดินกับแผ่นดินใหญ่	ภิกษุโคจรธรรมจักษุ	เป็นส่วนน้อยของส่วนใหญ่ 33

27 ชุ.ธ. 25/34/60, ชุ.เถร. 26/351/329, 387/375.

28 ชุ.ชา. 27/1607/323, กุ ชุ.ชา. 28/310/121.

29 ชุ.ม. 29/12/7, ชุ.เถร. 26/471/488.

30 ส.น. 16/197, 199/102-103, กุ ชุ.ชา. 27/1590/320, 214/434, ชุ.ชา. 28/401/154.

31 ชุ.อป. 32/3/34, กุ ชุ.ชา. 27/219-220/66.

32 ส.ม. 19/1362/411.

33 ส.ม. 19/1751-1752/574-575.

5) คติน	กองทัพ	ความหลากหลาย, มหิมา 34
- คติน	ปฏิภาณ	ความปรากฏเร็ว 35
6) ควัน	ความโกรธ	ปรากฏชัด 36
7) คง	ค้นหา	ความร กษฏ์ 37

34 ช.ชา. 27/307/87, 882/195, ค. ช.ชา. 28/149/61, ช.ม. 29/722-723, 725/426-428, ช.จ. 30/797/418, ช.อป. 32/3/34, 395/508, ช.อป. 33/170/374, ช.พุทธ 33/4/447, 13/490.

35 ช.เงร. 26/401/435.

36 ช.จ. 30/145/63, ค. ช.ชา. 27/1352/276.

37 อภิ.ส. 34/691/273, 737/291, 792/311, อภิ.วิ 35/926/490.

8) ดวงจันทร์

บุคคล อมนุษย์
วิมาน

ความรุ่งเรือง 38

38 อัง.ปญจก. 22/31/36, กุ วิ.จุล: 7/634/398, วิ.ปริวาร. 8/3/4, 1366/554, ม.อุ. 14/780/494, 794/502, ส.ส. 15/759/288, ส.นิ. 16/490-492/243-244, ส.ช. 17/271/190, ส.ม. 19/260/66, อัง.อญฐก. 23/91/152, 132-133/260-264, อัง.ทสก. 24/14/21, 15/24, 67/132, 68/135, ชุ.ธ. 25/23/43, 35/67, 36/70, ชุ.ฉิที. 25/205/244, 252/280, ชุ.สุ. 25/359/415, 382/452, 424/528, ชุ.วิมาน. 26/17/25, 30/41, 48/83, 64/110, 68/120, 81/134, ชุ.เปต. 26/106/196, ชุ.เถร. 26/329/313, 344/323, 371/349, 392/388, 399/419, 401/437, ชุ.เถรี. 26/403-404/442, ชุ.ชา. 27/68/159, 1378-1379/281, 1514/307, 1956/386, 2271/470, 2292/477, 2324/490, 2365/501, 2369/503, 2468/540, ชุ.ชา. 28/313/127, 392/150, 511/191, 514/192, 867/307, ชุ.ม. 29/863, ชุ.จุ. 30/40/6, ชุ.ปฏี. 31/386/258, ชุ.อป. 32/3/40, 23/97, 158/260, 217/312, 220/315, 298/375, 307/382, 311/386, 326/399, 352/437, 394/501-502, 397/513, 399/522, 404/536, ชุ.อป. 33/96/147, 397/513, 399/522, 404/536, ชุ.อป. 33/96/147, 120/173, 121/179, 123/189, 132/222, 140/248-249, 157/299, 165/346, ชุ.พพ. 33/1/411-412, 2/435, 12/482, 13/485, 25/542.

9) ควางอาทิตย์

ธรรม บุคคล วิมาน

ความรุ่งเรือง 39.

39 ม.ม. 12/534/442, ส.ช. 17/272/190, ส.ม. 19/261/66, 1721/553, ค. วิ.จุล. 7/634/358, ส.ส. 15/466/166, 310/94, 759/288, ส.นิ. 16/249/125, อง.ตีก. 20/534/312, อง.ปญจก. 22/195/266, อง.ฉก. 22/333/455-456, อง.ทสก. 24/15/24, ช.อิติ. 25/205/245, 237/269, 268/296, ช.สุ. 25/376/444, 444/558, ช.วิมาน. 26/35/62, 52/91, 53/95, 98, 63/108, 69/121, 81/135, ช.แปล. 26/119/220, ช.เถร. 26/401, 437, ช.ชา. 27/1590/320, 2324/490, 2200-2201/452, 2485/546, ช.ชา. 28/156/63, 511, 514/192, 655/236, 773/271, ช.ม. 29/863/533, ช.จุ. 30/41/6, 395/190-191, 398/192, ช.อป. 32/11/74, 18/86, 22/92, 23/97, 34/119, 39/121, 43/131, 87/186, 112/209, 114/211; 187/285, 217/312, 311/386, 320/394, 326/399, 334/412, 374/454, 394/502, 404/536, ช.อป. 33/3/10, 6/15, 75/108, 111/164, 120/173, 123/186, 189, 140/248, 157/291, 158/306, 167/352, ช.พพ. 33/1/408, 411, 2/427, 435, 3/442, 4/448, 7/461, 13/485, 14/491, 16-18/502-511.

10) คาว	กองทัพ	ความมาก, ความเกลื่อนกล่น ⁴⁰
- คาวประกายพรึก	บุคคล	รั้งมี, ความเปล่งปลั่ง, สีส ⁴¹
- คาวโรหิตี	ดวงตา	สีแคง ⁴²
11) คิณิ แฉนดิน	ปัญญา	ความกว้างขวาง ⁴³

⁴⁰ ชุ.ชา. 28/600/224, กุ ชุ.ชา. 28/1140/324, ชุ.อป. 33/134/229, 157/282, ชุ.พพท. 33/4/448, 13/490.

⁴¹ ม.ม. 13/344/329, ส.ส. 15/309/93, อง. ทสก. 24/29/66, ชุ.อิติ. 25/205/245, ชุ.วิมาน. 26/9/13, 10-15/18-20, 18-19/27-28, 23/33, 24-28/34-39, 33/48, 42-44/72-74, 49/85, 61/104, 98-99/171-174, 101/178, ชุ.ชา. 28/274/95, 659/237, ชุ.ม. 29/727/429, 889/549, ชุ.จ. 30/492/236, ชุ.อป. 32/99/196, 324/398, 352/438, 395/507, ชุ.อป. 33/3/10, ชุ.พพท. 33/2/431.

⁴² ชุ.ชา. 28/1224/439.

⁴³ ชุ.ชา. 27/2238/462, ชุ.ม. 29/128/109, 133-134/133, อภิ.ส. 34/31/12, 35/13, 44/15, 49/16, 52/17, 68/20, 70/20, 79/25, 81/27, 82-83/28-29, 211/87, 215-216/88, 228/91, 233/92, 236/93, 252/96, 254/96, 274/107, 690/272, 694/275.

- ดิน แบนดิน	ภาวนา	ความไม่หวั่นไหว 44
- แบนดินกลม	เสียงของมาร	เสียงคังก็กกอง 45
12) ทองฟ้า	วิมาน	ความกว้างขวาง
	พระพุทธเจ้า	ความงาม 46
13) ขุติที่พิศทวนลม	บาป	ย้อนกลับมายังผู้กระทำ 47
14) น้ำ	สภาพของสังขาร	ไม่เที่ยง, ไม่ยั่งยืน 48
	อายุของสัตว์โลก	
- น้ำ	อายุของมนุษย์	ไม่มีการเวียนกลับ 49
- น้ำในทีคอน	การคบอสังขาร	ไม่คงที่ 50
- น้ำในทีราบ	ความสงบใจ	ยอมไต่ควยความพยายาม 51

⁴⁴ ม.ม. 13/140/138, อญ.นวก. 23/215/388, กุ ชุ.ชา. 28/141/18.

⁴⁵ ส.ส. 15/465/166, 486/175.

⁴⁶ ชุ.วิมาน. 26/53/95, ชุ.พุทธ. 33/3/439, 443.

⁴⁷ ส.ส. 15/59/19, 639/241, กุ ชุ.ช. 25/19/31, 32/56, ชุ.แปลต. 26/106/189.

⁴⁸ อญ.สตตก. 23/63/104, กุ ส.ส. 15/445/159, ชุ.เถร. 26/270/291, ชุ.ชา. 27/2545/566.

⁴⁹ ชุ.ชา. 28/439/163.

⁵⁰ ชุ.ชา. 28/392/150.

⁵¹ ชุ.ชา. 27/2/1.

- น้ำในรอยเท้าโค	บุคคลมีความบริสุทธิ์แม่เพียงเล็กน้อย	พอเป็นประโยชน์ไต่บาง 52
- น้ำบนใบไม้	ความโศก กิเลสใน- ญาณ	ไม่ตั้งอยู่ได้นาน 53
- น้ำขมขม	จิต	เปลี่ยนแปลงได้ง่าย 54
- น้ำวน	มารยาตสิ่ง	มีความผันเวียน, เปลี่ยนแปรง่าย, ไวใจยาก 55
15) น้ำค้าง	ชีวิตของคน	ความไม่ยั่งยืน, ไม่คงทน 56
16) บอนำคร่ำ	ร่างกาย	เต็มไปด้วยสิ่งสกปรก 57
17) ป่า	ค้นหา	ความรกรุงรัง 58

52 อญ.ปญจก. 22/162/209-210.

53 ชุ.เถร. 26/351/328, กุ.ชุ.ส. 25/382/454, ชุ.อป. 32/497
ชุ.อป. 33/140/249.

54 ชุ.ชา. 27/693/161.

55 ชุ.ชา. 28/312/125.

56 ชุ.เปต. 26/121/224, ชุ.ชา. 27/1559/316.

57 ชุ.เถร. 26/304/352.

58 อภิ.ส. 34/691/273, กุ.อภิ.ส. 34/737/291, 792/311, อภิ.วิ.

35/926/490.

18) เปลวไฟ	พระชิงาสพ	ลักษณะการดับสิ้นไป 59.
- เปลวไฟ	วิมานของเทวดา	ความรุ่งเรือง 60
- เปลวไฟ	สัญญา	การดับ 61
- เปลวไฟ	หญิง	ความไม่อึด 62
19) เปือกตม	กิเลส	ความนารังเกียจ, สิ่งควรขจัด 63
- เปือกตม	ภรรยาผู้อื่น	เป็นของนารังเกียจ 64
- เปือกตม	สตรีระ	เป็นของนารังเกียจ, ไม่สะอาด 65
20) ฝน	ทานบริจาค	ยอมไหลไปสู่ผู้รับ 66
- ฝนที่รดเรือนที่- มุงไม้ดี	กิเลสเข้าสู่จิตที่ไม่ได้รับ- การอบรม	การเข้าไปได้ง่าย 67

59 ขุ.อุ. 25/178/227, กุ ขุ.อิติ. 25/226/262, 271/300.

60 ขุ.วิมาน 26/35/62, กุ ขุ.วิมาน. 26/16/22.

61 อง.พสก. 24/8/11.

62 ขุ.ชา. 27/1607/323.

63 ส.ช. 17/197/131-132.

64 ขุ.ชา. 28/865/306, กุ ขุ.ชา. 28/468/153.

65 ส.ส. 15/74/23.

66 ขุ.เปต. 26/90/160, 106/194, กุ อง.ปญจก. 22/30/32, อง.
อฏฐก. 23/193/354.

67 ขุ.ธ. 25/11/16.

- ฝนใหญ่	สมาธิ	ขจัดสิ่งไม่ดีต่าง ๆ 68
21) พยับแดด	สัญญา	ความยากในการพิจารณาสาระ หรือแก่นสาร 69
22) ฟองน้ำ	จิตวิถของมนุษย์	ไม่ยั่งยืน 70
- ฟองน้ำ	เวทนา	ไม่มีสาระ 71
23) ไฟ	ความโกรธ	แสดงอาการให้เห็นชัด เป็นเครื่อง แผดเผา 72
- ไฟ	ความไม่ประมาท	การทำลาย 73
- ไฟสิ้นเชื้อ	ทถาคตสันนิทเลศ	การดับไม่มีเหลือ 74
- ไฟหลายชนิด	วิญญูณตางชนิด	ไคซื้อตามลักษณะของสิ่งที่มีนาคัย เกิดขึ้น 75

68 วิ.มหา. 1/179/129, ส.ม. 19/1353/407, ตู อง.ฉก. 22/331/442, ช.อิตี. 25/267/295.

69 ส.ช. 17/244/172, 247/174.

70 อง.สตตก. 23/71/139.

71 ส.ช. 17/243/171, 247/174.

72 อง.สตตก. 23/61/99.

73 ช.ช. 25/12/19.

74 ม.ม. 13/250/246-247, ตู อง.ฉก. 22/314/387.

75 ช.เถร. 26/400/431.

24) ไฟฟ้า	สตรี	การทำลายสิ่งที่ยาวหน้า การทำลายอย่างรวดเร็ว 76
25) ภูเขา	พอบ้านแม่เรือน	เป็นที่พักพิง เป็นแหล่งอาศัยของสิ่งอื่น 77
- ภูเขา	ภิกษุ	ความมั่นคง 78
- ภูเขาสูง	ชรา และมัจจุ	ความรุนแรง ความยิ่งใหญ่, ความกว้างขวาง 79
- ภูเขาทอง	พระพุทธเจ้า	ความรุ่งเรือง 80
26) มหาสมุทร	คุณของตถาคต	ความลึกซึ้ง ความยิ่งใหญ่ 81
- มหาสมุทร	พระพุทธเจ้า	ความกว้างขวาง ความยิ่งใหญ่ 82

76 ชุ.ชา. 27/2225/459, ชุ.ชา. 27/2365/502, ชุ.ชา. 28/312/125.

77 อญ.ติก. 20/488/193.

78 วิ.มหา. 5/4/11, ชุ.อง.ฉก. 22/326/424, ชุ.ช. 25/16/25, ชุ.อุ. 25/75-76/112, 96/133, ชุ.เถร. 26/293/298, 380/361, 381/363, 396/403, ชุ.พุทธ. 33/2/431, อภิ.ก. 37/249/106.

79 ส.ส. 15/415/149.

80 ชุ.อป. 33/123/189, 140/249.

81 ม.ม. 13/251/247.

82 ชุ.อิตี. 25/269/297.

- มหาสมุทร	พระพุทธรูปศาสนา	ความมหัศจรรย์ 83
- มหาสมุทร	ภิกษุ	ความไม่หวั่นไหวง่าย 84
- มหาสมุทร	อวิชา	เป็นแหล่งเกิดของหลาย ๆ สิ่ง 85
- มหาสมุทร เต็ม- ควายน้ำ	บุคคลเต็มควายน้ำ	ความสมบูรณ์ 86
27) เมฆ	ทันไทร	ลักษณะสีเสียว 87
- เมฆ	อวิชา	ความมีคติ เป็นสิ่งปกคลุม 88
- เมฆที่ลอยบนฟ้า	ความชั่วแม่เพียงเล็กน้อย	เห็นได้ชัด 89
- เมฆฝน	สัตบุรุษ	ความเป็นประโยชน์ 90
- เมฆยังฝนให้ตก	บุคคลมีใจเป็นทาน	อำนวยความสะดวก ให้ความชุ่มฉ่ำ 91

83 วิ.จุล. 7/450-464/285-292, กุ อง. อฎฐก. 23/109-110/200-210, ขุ.อ. 25/117/152-155.

84 ขุ.ส. 25/421/514.

85 ส.น. 16/277-278/144-145.

86 ขุ.เถร. 26/382/364.

87 ขุ.เปต. 26/123/242-243, กุ ขุ.เถร. 26/398/404.

88 ขุ.ส. 25/330/393.

89 ขุ.เถร. 26/396/403.

90 อง.อฎฐก. 23/128/249, กุ อง.ปญจก. 22/42/50.

91 ขุ.อิติ. 25/253/282.

- เมฆ 4 ประเภท	บุคคล 4 ประเภท	การแล้ดงออก 92
28) แม่น้ำ	ชีวิตของมนุษย์	ไม่มีกรหุคหนึ่ง 93
- แม่น้ำ	คัณห่า	พรองอยู่เป็นนิตย์ 94
- แม่น้ำ	กระแสบัญ	การหลังไหล 95
- แม่น้ำ	หญิง	ความเป็นสาธารณะ ความผัน- แปร 96
- แม่น้ำกับมหา- สมุทร	ธรรมกับความไม่ประมาท	การไปสู่จรวม 97
- แม่น้ำต่าง ๆ ไหล สูมหาสมุทร	วรรณ 4 มาสู่พระธรรม- วินัย	การไหลรวมไปยังจุดเดียวกัน 98
29) ลม	บุคคล	ไม่คิคข์อง 99
- ลม	สัญญา	การพิคพา 100

92 อจ.ฉคก. 21/101-102/136-137.

93 อจ.สคก. 23/71/139, คอ อจ.ปคก. 22/51/73.

94 อภ.ส. 34/691/273, 737/291, 792/311, อภ.ว. 35/926/531.

95 ส.ม. 19/1609-1610/505.

96 ช.ชา. 27/65/21, 1609/123, คอ ช.ชา. 28/310/121.

97 อจ.ทสก. 24/15/24.

98 อจ.อฏฐก. 23/109/204, คอ ช.อป. 32/3/42.

99 ช.ส. 25/313/365.

100 ช.เณร. 26/377/356.

- ลมกล้า	พระพุทธรูปเจ้า	พาสั่งต่าง ๆ มาอยู่รวมกัน 101
- ลมแรง	อริยมรรค	กำจัด ทำลาย 102
30) สรรพคุณสา- หายาคลุม	บุคคลที่มีความบริสุทธิ์บาง- ประการ	พอเป็นประโยชน์ได้บ้าง 103
- สรรพคุณน้ำใส	พระสมณโคตมมีธรรม	แหล่งระงับความเร่าร้อนได้ 104
- สรรพคุณสะอาด	จิตไม่มีกิเลส	ความผ่องใส 105
- สรรพคุณใหญ่	ภิกษุณี	ต้องมีขอบเขต 106
31) สาคร	พระคุณ	ใหญ่ กว้างขวาง 107

101 วิ.มหา. 1/608/406, กุ ส.ส. 15/521/186, ชุ.ส. 25/330/392,
ชุ.เงร. 26/401/439.

102 ส.ม. 19/286/76.

103 อ.ง.ปญจก. 22/162/209.

104 อ.ง.ปญจก. 22/194/264, กุ ม.ม. 12/482/517.

105 ที.ส. 9/138/109, 336/271, กุ ม.ม. 12/477/477.

106 อ.ง.อภิสก. 23/142/287, 144/291-292.

107 ชุ.วิมาน. 26/34/61, 44/77, กุ ชุ.อป. 32/394/503, 359/522,
405/539, ชุ.อป. 33/120/173, 123/186, 140/248-249, ชุ.พุท. 33/3/439.

32) สายฟ้า	จิตบุคคล	ความรวดเร็ว	108
- สายฟ้า	บุคคล	มีรัศมีเปล่งปลั่ง	109
- สายฟ้า	ลาภ สักการะ	เป็นอันตรายอย่างยิ่ง	110
- สายฟ้า	ล้นของสัตว์	ความรวดเร็ว	111
33) สายรุ้ง	พระทินเจ้า	ความรุ่งเรือง	112
34) แสงเงินแสงทอง	ความเป็นผู้มีมิตร์ดี	การบังเกิดขึ้นก่อนของสิ่งที่ดี	113
35) หยคน้ำจากสระ แม่น้ำ ทะเล	ทุกข์ของอริยสาวกที่สิ้นไป	ปริมาณเพียงเล็กน้อยจากส่วนใหญ่	114
- หยคน้ำบนใบบัว	ภิกษุกับความขบใจ และ ไม่ขบใจ	การไม่ติดข้อง	115

108 อภ.ป. 36/89/167.

109 ช.วิมาน. 26/1-4/15, 64/110.

110 ส.น. 16/550/270.

111 ส.ส. 15/432/155.

112 ช.อป. 32/314/388.

113 ส.ม. 19/516/141, กุ ส.ม. 19/131/36, 136, 138/37, 140/38,

411/112, 413/117, 1720/552.

114 ส.น. 16/313-317/163-164, กุ ส.น. 16/323-326/166-167,

ส.ม. 19/1748-1749/573, 1753-1754/575.

115 ม.อ. 14/858/543-544, กุ ม.อ. 14/861/545, ช.อิตี. 25/268/

295, ช.ส. 25/333/402.

36) หิน	ดวงจิต	ความแข็งแกร่ง 116
- หินกับภูเขา	ความทุกข์ในปัจจุบันกับ- ในนรก	เป็นของมีปริมาณเพียงเล็กน้อย 117
- หินแตก	ชีวิตที่แยกจากกาย	ต่อเข้ากันอีกไม่ได้ 118
- หินใหญ่	คนประพฤติก้าว	ความหนัก 119
37) หวงน้ำ	มัจจุราช	พาสิ่งต่าง ๆ ไป 120
- หวงน้ำ	โอมะ (ห้วงกิลเลส)	เป็นที่ตกลงไป วุ่นเวียนว้ายของหมู- สัตว์ 121
- หวงน้ำขุ่น	จิตที่ขุ่นมัว	ความไม่มองใส 122

116 ชุ.ชา. 28/1173/418, กุ ชุ.ชา. 27/536/134.

117 ม.อ. 14/475/315, กุ ส.นิ. 16/327-332/167-169, 694/321-
322, ส.ม. 19/1745-1746/569-570.

118 วิ.มหา. 1/187/135, กุ ม.อ. 14/73/65.

119 ส.สพ. 18/599/385.

120 ชุ.ช. 25/14/21, 30/53.

121 ส.สพ. 18/314-315/218.

122 อ.ง.เอก. 20/46-47/10, กุ ชุ.ช. 25/16/25, 17/27.

- หวงน้ำสงบ	บัณฑิต	ความสงบ, ความไม่หวั่นไหว	123
- หวงน้ำใหญ่	ทาน	ยอมหลังไหลไปสู่ที่อื่น	124
38) อากาศ	เทวสถานวิมาน	ความสว่าง, ความเชี่ยวชาญ	125
- อากาศ	บทธรรม	ความกว้างขวาง	126
- อากาศ	บุคคล	ความว่างเปล่า	127

123 พ.ฉี. 25/272/301.

124 พ.เปต. 26/90/160.

125 พ.ชา. 28/594/221.

126 พ.ปฎิ. 31/741/642, พ.อป. 32/66/164, พ.อป. 33/120/173.

127 พ.จ. 30/223/118, 227/120.

3.2.5 บุคคล

ก. บุคคลที่ทำกิจการต่าง ๆ

อุปมาน	อุปไมย	ลักษณะที่นำมาเปรียบเทียบ
1) กลิ่นเบ็ด และปลด ออกได้	บุคคลได้บรรลุคุณธรรม	มีความสุข ความปลอดโปร่ง ความมีอิสระ 128
2) เกี้ยวพวญ์	ความไม่ประมาท	การจับอย่างมั่นคง 129
3) คนชุกตอ	พรหมบางพวก	ความสกปรก 130
4) กลุ่มควยผ่าชาวตลอด ราง	บุคคลมีใจบริสุทธิ์	ความหมดจดทุกส่วน 131
5) จมน้ำ	คนหมกมุ่นอยู่ในรสควย- โมหะ	ประสบความพินาศในที่สุด 132
- จมน้ำเพราะเกาะ ท่อนไม้	คนตกต่ำเพราะความ- เกียจคร้าน	ความเสื่อม ความพินาศเพราะ ตนเอง 133

128 ชุ.ชา. 27/1709/339.

129 อญ.ฉก.ก. 22/324/408.

130 ชุ.ชา. 27/2008/408.

131 ที.สี. 9/130/100, 328/262, ตู ม.ม. 12/474/507, ม.ม. 13/346/
332, ม.อ. 14/306/211, อญ.ปญจก. 22/28/28.

132 ชุ.ชา. 27/1635/328.

133 ส.น. 16/372/190, ตู ม.ม. 12/108/81.

6) จั๊บนกคุ่ม	บุคคลปรารถนาความเพียร	มันเกินไป ย่อมเป็นผลเสีย 134
7) ชี๊ซุมทรัพย์	บุคคลผู้มีปัญญาที่ไทย	ประโยชน์ มีคุณค่า 135
8) คิมยาพิษ	คบหาภรรยาผู้อื่น	ประสพความพินาศสวนเคียว 136
9) เคนทาง	ชีพของสัตว์	ไม่มีการหยุดนิ่ง เคนทางตลอด เวลา 137
- เคนทางกับทางที่มี- ภัย	อมิตร 4 จำพวก ปกอลอก, คีแต่พูด หวังประจบ, ซักชวนใน ทางฉิบหาย	พึงละเว้นให้ห่างไกล 138
- เคนทางใดคิมน้ำเป็น	บุคคลคิมอมฤตธรรม	ความชุ่มชื้น ความสุข 139
- เคนทางถึงจุดหมาย	ภิกษุผู้ละนิวรณ์ 5 ได้แล้ว	ความสุข ความปลอดโปร่งใจ 140
- เคนทางไม่รู้จักทาง	บุคคลไม่รู้จักการกระทำ ควรหรือไม่ควร	ประสพความยุ่งยาก ถึงจุดหมายได้ ยาก 141

134 ม.อ. 14/458-459/304-305.

135 ช.เงร. 26/396/402, กุ ช.ช. 25/16/25.

136 ช.ช.า. 28/863/304.

137 ช.เงร. 26/123/244-245.

138 ที.ปา. 11/191/201.

139 ส.ส. 15/833/313. กุ ช.เงร. 26/435/450.

140 ที.สี. 9/126/96. กุ ที.สี. 9/325/259, 332/266.

141 ช.ช.า. 27/1700/338. 1776/349.

10) ตัดต้นไม้ที่ใหญ่	ชาวเมืองชัยโลพระ- เวสสันดร	เป็นการทำลายที่พึง ที่พักอาศัย, ทำลายผลประโยชน์ของตนเอง 142
11) ถายอูจจาระ	ละทิ้งร่างกาย	สละทิ้งด้วยความรังเกียจ - ไม่เสียดาย 143
12) ถูกกระแสน้ำพัด	ถูกกิเลสพัดพาไป	ประสพความพินาศ 144
13) ถูกช้างศึกล้อม	ถูกกิเลสล้อม	หากไม่แสวงหาทางหนียอมประสพ แตกความพินาศ 145
14) ถูกเชือกควยมีดโกน	ลมกล้าที่เสียดแทงศีรษะ ของพระสิทธิตถะขณะบำ- เพ็ญทุกรกิริยา	ความเจ็บปวดอย่างรุนแรง 146
15) ถูกแทงควยลูกศร	บุคคลผู้ไม่ได้ศັດับธรรม	ประสพความทุกข์ทั้งกายและใจ 147

142 ขุ.ชา. 28/1083/380.

143 ขุ.พทุฐ. 33/2/418.

144 ขุ.ฉติ. 25/289/316.

145 ขุ.พทุฐ. 33/2/417.

146 ม.ม. 12/419/452, กุ ม.ม. 13/497/453, 699/636, 746/679,
ม.อ. 14/723/465-466, 743/475, สั.สฬ. 18/105/70, อง.ฉก. 22/327
/425.

147 สั.สฬ. 18/370/257, 372/259.

16) ฤๅษีฤๅษะ	กลิ่นลมหายใจเข้าออก	ความเจ็บปวดอย่างรุนแรง 148
17) บริโภคโภชนาที่ ถูกใจ	บุคคลที่ใกล้ชิดมาบัติ	ความอึดใจ ความสุขใจ ความ- พอใจ 149
18) ประคองตราซัง	บัณฑิตถือธรรม	ความยุติธรรม ความไม่เอนเอียง 150
19) เป่าสังข์ทำเสียง ต่าง ๆ ได้	ร่างกายทำกิจอาการ ต่าง ๆ	ต้องอาศัยส่วนประกอบอื่น ๆ ด้วย 151
20) เปลื้องซากศพ	พระพุทธรูปเจ้าละทิ้งร่าง- กาย	ความรังเกียจ 152
21) ไปควยเรือ	ไปควยมรรคญาณ	เครื่องพาให้บรรลุถึงจุดหมายปลายทาง 153
22) พบเพื่อน	บุคคลแถมูติตาจิตตอหมู สัตว์	ความยินดี ความพอใจ 154
23) ไมกลัวโรค	ภิกษุไมกลัวตาย	ความสมบูรณ์ทั้งทางกายและจิต- ไมมีความทวงโย 155

148 ม.ม. 12/420/453, กุ ม.ม. 13/498/454, 699/636, 747/680,
ม.อ. 14/724/466, ส.สพ. 18/105/70, อง.ฉก. 22/327/425.

149 ม.อ. 14/74/65.

150 ช.ช. 25/29/50.

151 ที.ม. 10/315/374.

152 ช.พ. 33/2/418.

153 ช.ส. 25/325/387.

154 อภ.วิ. 35/746/374.

155 ช.เถร. 26/385/370.

24) ไม่กลัวหนัก	ภิกษุไม่กลัวตาย	ความสมบูรณ์ทั้งทางกายและจิต ความพอใจ 156
25) ย่างนุรุษ	พระดีพหิตตะกัณฑ์ดมหายใจ เขาออก	ความร่อนอย่างรุนแรงในภายใน 157
26) ยืนบนภูเขา	ผู้มีปัญญาดี	เห็นทุกสิ่งทุกอย่างได้ชัดเจนและ กว้างขวาง 158
27) ลักทรัพย์	คนทำกรรม	บางครั้งก็ได้รับโทษ บางครั้งก็ไม่ ได้รับโทษ 159
28) เลี้ยงหลุมศพ	ร่างกาย	เป็นสิ่งน่ารังเกียจ 160
29) ไล่อีติริ	บุคคลเฝ้าเป็นคำของพรหม	จักประสบความหายนะ 161
30) วิตน้ำในเรือ	เว้นจากกาม	สามารถจะไปถึงจุดหมายปลายทาง ได้ 162

156 ช.เถร. 26/385/370.

157 ม.ม. 12/422/454, กุ ม.ม. 13/500/455, 699/636, 749/681,
ม.อ. 14/14/726/466, 746/475-476, ส.สพ. 18/105/71, อ.จ.จก. 22/
327/426.

158 ที.ม. 10/45/44, กุ ส.ส. 15/556/202.

159 อ.จ.ต.ก. 20/540/322-323.

160 ช.เถร. 26/400/426.

161 ม.ม. 12/553/592.

162 ช.ม. 29/25/21, 29/22-23.

31) เว้นยาพิษ	เว้นบาป	เว้นอย่างเด็ดขาด เพราะเป็นสิ่งที่ มีอันตรายอย่างยิ่ง 163
32) สลัดขุ่น	สลัดทุกข์	เว้นให้ทางไกล เพราะมีอันตราย 164
33) แสวงหาแก่นไม้ แต่ไม่รู้จักแก่น	บุคคลพบพระพุทธเจ้าแล้ว ละเลยไปเสีย	ไม่สำเร็จประโยชน์ตามที่ควรจะได้ หรือตามที่หวังไว้ 165
34) หงายของที่คิดว่า เบิกของที่ปิด บอกทางแก่คนหลง ทาง ตามประทีป ในที่มืด	การประกาศธรรมของ พระพุทธเจ้าและพระสา- วก	แจ่มแจ้ง ชัดเจน เป็นประโยชน์ 166

163. ชุ. ข. 25/19/51.

164. ชุ. เถร. 26/360/336.

165. ม.ม. 12/247/224-225, 348-351/364-372, 354-358/376-381,
339/431, ค.ม. 13/156/157-158, ม.อ. 14/554/361-362, 642/413-414,
ส.สพ. 18/170/118, 174/124, อ.ทศก. 24/115/243, 161/171.

166. วิ.มทา 1/4/19, วิ.มทา 2/294/360, วิ.มทา. 5/84/116, วิ.จุล. 7/
251/107, 369/181, ที.สี. 9/139/112, 196/160, 236/189, 273/221, 337/
272, 364/294, ที.ม. 10/49/49, 121/155, 328/390, ม.ม. 12/360/384,
ม.ม. 13/55/47, 89/85, 124/121, 275/168, 387/365, 483/438, 644/588,
671/665, ค. ส.ส. 15/327/101-102, 630/236, 670/251, 726/270, ส.นิ. 16/
51/25, ส.สพ. 18/198/142-143, 209/151, 592/379-380, ส.ม. 19/46/14,
400/108, อ.ทศก. 20/262-263/71-73, 282-283/85-87, 500/221, 521/282,
อ.จตุกก. 21/100/134, 111/152, 195/271, อ.จตุกก. 22/194/265, อ.อฏฐก.
23/101/181, ชุ.อ. 25/113/147, ชุ.ส. 25/301/343, 307/352, 324/385,
360/419, 363/425, 372/436, 383/458, ชุ.ชา. 28/365/307.

35) ห้ามโคกน้าวกล้า	ห้ามจิตที่แล่นไปในกาม
และภพ	ห้ามโค้โดยยาก ต้องใช้ความพยายามอย่างแรงกล้า 167
36) ให้น้ำผึ้ง	ให้ธรรม	ก่อให้เกิดความอิมใจ ความพอใจ
เป็นที่น่าปรารถนา 168

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

167 ข.เถร. 26/358/335.

168 ม.ม. 13/318/315.

ข. บุคคลประกอบด้วยลักษณะต่าง ๆ

อุปมาน	อุปไมย	ลักษณะที่นำมาเปรียบ
1) กระทบน้ำ - พบน้ำ	พราหมณ์พบสถานที่ของตน	ความดีใจอย่างยิ่ง 169
2) กล้าต้องการคนกล้า	เจ้าทริศูต้องการ เจ้าทริศู	ปรารถนาผู้มีความเป็นอย่างเดียวกัน 170
3) กำพรวา	บุคคล	ความว้าเหว, ความขบเซา 171
4) กำหนด	ภิกษุผู้ขมในทุกข์, สุข	ประสบความลำบาก ความกระวนกระวาย 172
5) คนคุก	บุคคลมีกิเลส	ไม่มีความเป็นอิสระ ปรารถนา- ความเป็นอิสระ 173
6) คนตาบอด	พระราชานุญาตการ- พิจารณา	ความไม่รู้ ความไม่เข้าใจ ความหลงผิด 174

169 ช.สุ. 25/424/528.

170 ช.ม. 29/303/209, 307/210.

171 ช.ชา. 27/289-290/82, กุ ช.ชา. 27/821/185, 2389/514.

172 ม.อ. 14/13/14.

173 ช.ม. 29/267/194, กุ ช. พุทธ. 33/2/429.

174 ช.ชา. 27/1699/338, 1724/343-344.

- คนตาบอด	หมูสัตว์ ถูกตีเหาคดุม	ไม่เห็นสภาวะตามความเป็นจริง ความเคียดแค้น 175
- คนตาบอดเกาะ- กัน	บุคคลไม่รู้อันตรายแต่ยังสอน เขาโดยความไม่รู้	มีประโยชน์น้อย, เสี่ยงต่ออัน- ตราย 176
- คนตาบอดกล่าวข้าง	เด็กรถีย์ไม่รู้จักกรรม	ความไม่รู้อันตราย การโอ้อวด 177
- คนตาบอดถือคบไฟ	คนเรียนมากแต่ไม่ปฏิบัติ	ปราศจากประโยชน์ 178
7) คนตาย	คนประมาท	ไม่มีสติ รักษาตัวเองไม่ได้ ไร้ประโยชน์ 179
- คนตาย	บุคคลที่ไม่มีใครปรารภณา	ถูกทอดทิ้ง ปราศจากที่พึ่ง 180
8) คนบ้า	บุคคลบนแพ	การพูดเพื่อใจ การพูดแบบไร้- สติ 181

175 ช.เถร. 26/330/314, คุ ช.เถร. 26/335-336/317, 340/320.

176 ที.ส. 9/371/300.

177 ช.อ. 25/138/182-185.

178 ช.เถร. 26/397/406.

179 ช.ช. 25/12/18.

180 ส.ส. 15/794/300.

181 ช.ชา. 27/1485/301.

9) เจ้าของทรัพย์ รักษาทรัพย์	อุบายสิทธิการรักษารวม	ความเอาใจใส่ ความห่วงแทน 182
10) ต้องการแบ่งชุดสัญญา คมบางทั้ง	บุคคลชุดกรากพัฒนา	ตัดขาดไม่ให้มีเหลือ 183
11) เป็นไข	บุคคลผู้มีความประพฤติ ไม่บริสุทธิ์	ควรได้รับความกรุณา ความเอ็นดู และความอนุเคราะห์ 184
12) เป็นโรคเรื้อนหาย- แล้ว	พระพุทธรูปเจ้าละกามคุณ	จะไม่กลับไปสู่สภาพเดิมอีก 185
13) เป็นหนี้พ้นจากหนี้	บุคคลละกามคุณได้	ความดีใจ ความปลอดโปร่งใจ อย่างยิ่ง 186
14) มีกำลังจับแกะขนยาว เหวี่ยงไปมา	เคียวถี่ยับถอยคำของ- สมณโคตม	ความรุนแรง 187

182 ช.อป. 33/168/363.

183 ช.เถร. 26/351/329, กุ ช.ช. 25/34/60.

184 อ.ป.ญจก. 22/162/210, กุ อ.ต.ก. 20/461/151-152, 464/155-156.

185 ม.ม. 13/283-285/277-279.

186 ช.เถร. 26/399/416, กุ ที่.สี. 9/126/96, 325/258, ม.ม. 12/470/

503.

187 ม.ม. 12/394/424, 417/451.

- มีกำลังเหยียดแขน คู้แขน	ภิกษุคัมภีโรตส ภิกษุกับ- การกระทำ	ทำไต่สะตวก รวดเร็วไม่ลำบาก 188
15) มีความจำ	ภิกษุโคปุพเพนิวาสานุสติ- ญาณ (ระลึกชาติได้)	ความระลึกถึงสิ่งที่ล่วงมาแล้วได้ 189
16) มีดวงตา	บัณฑิต	รู้ว่าสิ่งใดควรเว้น สิ่งใดควรปฏิบัติ 190
17) มือเท้าขาด	พระอรหันต์สันนิเลต	ไม่อาจกลับมาสู่สภาพเดิมได้อีก 191
18) ศีรษะขาด	ภิกษุทองอำปทิต ปารวาชิก	ขาดจากสภาวะเดิมโดยสิ้นเชิง ไม่สามารถกลับมาสู่สภาพเดิมได้อีก 192
19) หัวขาด	บุคคลคนหาพระชินเจ้า	ความต้องการอย่างแรงกล้า 193

188 วิ.มทา. 7/644/411, ม.อ. 14/860/545, กุ ส.ส. 15/117/36, 556/201, 574-575/212, 581/214, 618/230, 901/333, ส.ช. 17/166/111, ส.ม. 19/755/223, 1501/459, 1254/376, อ.ง.ฉก. 22/305/371, 326/419, อ.ง.สตก. 23/53/76, 58/87, 98/164-165, 120/232-236, ช.อ. 25/67/104, 68/105, 74/110, 174/221.

189 ที.ส. 9/136/107-108, กุ ที.ส. 9/334/268-269, ม.ม. 12/475/508.

190 ช.อ. 25/114/149, กุ ม.ม. 12/259/243, 372/399, 378/405.

191 ม.ม. 13/312/308.

192 วิ.มทา. 1/36/51, กุ วิ.ภิกษุณี. 3/2/6.

193 ช.อป. 32/394/503.

ค. บุคคลทั่วไป

อุปมา	อุปไมย	ลักษณะที่นำมาเปรียบ
1) กษัตริย์	พระเถระ	ความประพาศิ 194
- กษัตริย์ผู้จักศัทรุ ไคแล้ว	ภิกษุมณีสีล	ความปลอดโปร่ง ความปลอดภัย จากอันตรายใด ๆ 195
2) คฤหัสถ์	ภิกษุอลัชชี	ความประพาศิ 196
3) จักรพรรดิ	พระตถาคค	คุณสมบัติ 197
- จักรพรรดิ	พระพุทธเจ้า	ความเป็นใหญ่ 198
- จักรพรรดิ	พระพุทธเจ้า	ความสมบูรณ์ด้วยบริวาร 199
- จักรพรรดิ	อนิจจสัจญา	ความเป็นเลิศ 200

194 ข.เถร. 26/394/396, กุ ข.ชา. 27/1068/228.

195 ที.ส. 9/121/92, 383/425, กุ อง.ปญจก. 22/134/169-170.

196 วิ.จ.ล. 7/15-17/6, 19-22/89, 34-37/16-17, 57/23, 64/25,
104/38, 107/39, 109/40, 148/59, 159/61, 156-158/62, 164-167/64-65,
169-170/66, 181/70, 182/71, 184/71, 214-216/92, 218/93, 554/344,
555-558/345-347, 607-608/372, 612/373.

197 อง.ปญจก. 22/131/166-167, กุ อง.ปญจก. 22/134-136/169-174.

198 ข.อป. 33/140/250.

199 ส.ส. 15/745/280, กุ ข.เถร. 26/401/435.

200 ส.ช. 17/270/190, กุ ส.ม. 19/259/66, อง.จก. 22/324/408.

4) โจร	ภิกษุผู้ลามก	ความประพฤติ 201
- โจร	หมู่สัตว์ผู้มีบาปกรรม	ความเคียดแค้นเพราะการกระทำ ของตน 202
- โจร	อกุศลกรรมบถ	ตัวกระทำความพินาศ 203
- โจรถูกหอก	ความทุกข์ในนรก	ความทุกข์ทรมานอย่างแรงกล้า 204
5) เด็ก	พราหมณ์	ลักษณะผิวพรรณ 205
- เด็กกับการเล่น	บุคคลกับการปฏิบัติกรรม	ลักษณะการดำเนินไปที่ละชั้น 206
- เด็กทำลายของ เล่นที่เบื่อแล้ว	ภิกษุทำลายเบญจขันธ์	การทำลายด้วยความไม่ยั้ง 207
6) เด็กทารก	บุคคล	ความไม่เที่ยงสา 208
- เด็กทารก	อริยสาวก	ปฏิริยาตอบสนองที่ไวมาก 209

201 อ.จ.ต.ก. 20/490/194, กุ อ.จ.ป.ญจก. 22/103/145.

202 ม.ม. 13/451/413, กุ ส.สพ. 18/653-659/422-426, ช.ฎ. 26/
388/379.

203 ที.ม. 10/304/357.

204 ม.อ. 14/473/314, กุ ส.น. 16/244/121, 303/156.

205 ช.อป. 33/126/198.

206 อ.จ.ท.สก. 24/99/217.

207 ส.ช. 17/367/232.

208 ช.วิมาน. 26/83/140. กุ ช.ชา. 27/1439/293.

209 ม.ม. 12/546/586.

7) เคียรถีย์	ภิกษุ	ความประพฤติสุรุ่ยสุร่าย 210
8) นักมวย	ภิกษุ	ลักษณะท่าทาง 211
9) นักเลงสุราที่มีกำลัง จับถ้วยสุราฟาด	เคียรถีย์โตถอยคำพระ- สมณโคตม	ความรุนแรงอย่างยิ่ง 212
10) บิศา	พระพุทธรเจ้า	ความเป็นที่พึ่ง 213
11) บิศา มารคา	คนโหด	ความเป็นที่พึ่ง 214
12) บุตร	โค	เป็นสมบัติที่มีคามาก 215
- บุตร	มิตร	ควรไว้วางใจได้ 216

210 วิ.จุล. 7/51/21, 52/21.

211 วิ.จุล. 7/1/1, 2-3/2, 4-5/4, 7-11/6-7.

212 ม.ม. 12/394/424, กุ ม.ม. 13/66/58-59.

213 ช.ชา. 28/241/86.

214 ช.ชา. 27/799/181, กุ ม.อ. 14/500/330, ช.ชา. 27/2064/417,
ช.ชา. 28/389/149.

215 ช.สุ. 25/295/331.

216 ช.สุ. 25/316/375, กุ ช.ชา. 27/44/15.

13) พราหมณ์บูชาไฟ	ภรรยาบูชาสามี	ความเอาใจใส่, ความซื่อสัตย์ 217
14) พี่เลี้ยง	พระพุทธเจ้า	ความเอาใจใส่ดูแล ความระแวง- ระวัง 218
15) โภษีสัตว์	พระเจ้าจักรพรรดิ	การประสูติ 219
16) ภัสดา	พระสมณโคดม	เป็นสิ่งเชิดหน้าชูตา เป็นเครื่อง- ปรากฏ 220
17) มารดาภักษัตร	เทวดาภักษัตร	ความอนุเคราะห์ดูแล 221
- มารดาภักษัตร	ฝนเลี้ยงคูปคคด	ความกรุณา ไม่นำสิ่งถึงสิ่งใดทั้ง- สิ้น 222
- มารดาภักษัตร	ภรรยาภักษัตร	ความเกื้อกูล ความรักษาเอาใจใส่ ดูแล 223

217 ข. เดร. 26/361/337, กุ ข. ข. 25/36/68.

218 อ. ง. ป. พ. จ. ก. 22/7/6-7.

219 อ. ก. ก. 37/965-967/311.

220 ข. จ. จ. 30/597/293.

221 วิ. ม. ห. 5/73/92.

222 ส. ส. 15/218/61.

223 อ. ง. ส. ก. ต. ก. 23/60/94, กุ ข. อ. อ. 25/173/221, 308/354.

18) ราชาผู้มีเมาน์- พิน	ภิกษุผู้มีเมาน์ในเบญจขันธ์	ความหลง ความมีเมาน์, ความ- หายนะ 224
19) หนุมสาวรักสวयงาม กับชากศพ	ภิกษุกับร่างกาย	ความรังเกียจขยะแขยง 225
- หนุมสาวสองกระ- จก	ภิกษุมีจิตเป็นสมาธิ	ความผ่องแผ้วทำให้มองเห็นสภาวะ ความเป็นจริงของสิ่งที่ต้องการดูได้ 226

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

224 ส.สท. 18/345/244.

225 วิ.มหา. 1/177/125, คุ อง.นวก. 23/215/390.

226 ที.สี. 9/135/105-106, คุ ที.สี. 9/300/238-239, 333/267-
268, 374/302, ม.ญ. 12/225/203-204.

3.2.6 ปกิณณกะ

อุปมา	อุปไมย	ลักษณะที่นำมาเปรียบ
1) วงจักร	แผ่นดิน	รูปร่างกลม 227
2) กล	สังฆาร	ความไม่มีสาระ 228
3) กองทัพ	ความเพียร	เครื่องกำจัด เครื่องทำลาย 229
4) กอนเซพะ	ชีวิตของมนุษย์	ทิ้งไปได้โดยง่าย สลายไปได้ ง่าย 230
5) กำแพง	ปัญญา	ความมั่นคง เครื่องป้องกัน อันตราย 231
6) เกลือ	สิ่งของ	ความเต็ม 232
7) เกาะ	บุคคล	เป็นที่พิง เป็นที่อาศัย 233

227 ชุ.ชา. 27/1209, 1211/253.

228 ชุ.ม. 29/799/498, กุ ชุ.อป.33/157/287.

229 อจ.สตตก.23/64/108-110.

230 อจ.สตตก.23/71/140.

231 อจ.สตตก.23/64/112.

232 ชุ.จ. 30/667/323, กุ อจ.ตีก.20/540/321-322.

233 ชุ.ชา. 28/889/313.

8) เขตแดนสมุทร	ธรรมของสัตว์บุรุษ	ก้าวล่วงไปโดยยาก ข้ามโดยยาก 234
9) คุณ	ภพ	เป็นสิ่งน่ารังเกียจ 235
10) คุณกับคุณ	บุคคลเลวกับบุคคลเลว	เขากันได้ ผสมกลมกลืนกันได้ 236
11) เงิน	กรรมลามกที่กระทำไว้	บดบัง ครอบคลุม 237
- เงิน	บุญและบาป	เป็นสิ่งติดตามเจ้าของไปเสมอ 238
12) คุณพินเฒ่าศพ	คนเสียประโยชน์	ไม่สามารถใช้ประโยชน์เท่าที่ควร 239
13) เกื่อนท่า	กุมาร	ความสลดชื่น ความสวยงาม 240
14) ตระกูลมีหญิงมากกว่าชาย	ศาสนาที่มีสตรีออกบวชมาก	ความไม่ยืนนาน ถูกทำลายได้ง่าย 241
15) ทอนไม้	ร่างกายเมื่อตายแล้ว	ถูกทอดทิ้ง 242
- ทอนไม้ที่ถูกขว้างทิ้ง	บุคคลเที่ยวไปผู้เดียว	ไร้ประโยชน์ ถูกทอดทิ้ง 243

234 ชุ.ชา. 28/46/19.

235 อง.ตีก. 21/203/45.

236 ส.นิ. 16/369/188.

237 ม.อุ. 14/471/313, 487/323.

238 ส.ส. 15/336/104, 392/135, ชุ.ชา 27/2136/434, 2376/509,
ชุ.อป. 32/12/75, 393/486, ชุ.ช.อป. 33/167/353.

239 ส.ช. 17/167/112, ชุ.ช.อป. 32/23/97.

240 ชุ.ชา. 27/2365/50,

241 อง.อภุ.รก. 23/141/286, ชุ. วิ.จุล 7/518/327, ส.นิ. 16/665-666/308.

242 ม.ม. 12/502/542.

243 ชุ.เดร. 26/199/274, ชุ. ส.ส. 15/784-785/297, ชุ.เดร. 26/474/
501.

- ทอนไม้ที่ถูกขวาง ทิ้ง	หมู่สัตว์มีอวิชา ตัณฑา	ยอมเล่นไปคว่ยกำลังแรงซับกั้น จน กว่าแรงกั้นจะหมด จึงจะตก 244
16) ทาน้ำ	สตรี	ความเป็นสาวฐานะ ไม่ควรไว้วาง ใจ 245
17) ทางมีเปลือกทม - ทางไม้เรียบ	กาม บุคคลผู้เบียดเบียน	ฉานได้โดยยาก 246 ควรหลีกเลี่ยง 247
18) ทานบ	นางเพชริกา	เป็นเครื่องกางกั้น 248
19) นมกับสังข์ - นมหลงบนทราย - นมสกกับนมสด	เวสสันดรกับมัทรี บุคคลที่ยืนไม่อยู่ หมู่สัตว์ชนิดเดียวกัน	มีลักษณะสีเสมอกัน 249 อาการที่ค่อย ๆ ยอบลง 250 เข้ากันได้ ผสมกลมกลืนกันได้ 251
20) นรก	เทว	ตกแล้วขึ้นได้โดยยาก 252
21) นาค	สมณพราหมณผู้มีศีลสมบุรณ์	เป็นแหล่งที่จะอำนวยผลประโยชน์ ให้ 253

244 ส.ม. 19/1716/550, กุ ส.นิ. 16/439/219.

245 ชุ.ชา. 27/662/156, กุ ชุ.ชา. 28/311/123.

246 ชุ.จ. 30/727/370.

247 ม.ม. 12/106/78.

248 ชุ.ชา. 28/291/105, กุ วิ.จุล. 7/518/327.

249 ชุ.ชา. 28/1211/436.

250 อง.ติก. 20/567/359.

251 ส.นิ. 16/371/189, กุ ม.อ. 14/446/299.

252 ชุ.ชา. 27/1706/339.

253 อง.กฎรก. 23/124/242.

- น้ำที่ถูกหนอน ลง	ศาสนาที่สตรีออกบวชมาก	ไม่อยู่ได้นาน ใกล้เคียงสหายนะ 254
- นาน้ำหย้าเป็น โทษ	หมูสัตว์มีราคา โทษะ โมทะ เป็นโทษ	สิ่งที่จะทำลาย สิ่งเป็นโทษ เป็น อันตราย 255
- นาสุมบุรณ	พระอรหันต์	แหล่งที่จะก่อให้เกิดประโยชน์ 256
22) น้ำครั่ง	นิวาสตรี	สีแดง 257
23) น้ำผึ้ง	รสของแผ่นดิน	ความหวาน ความอร่อย 258
- น้ำผึ้ง	วาจา	ความหวานซาบซึ้ง 259
- น้ำผึ้งกับน้ำผึ้ง	คนดีกับคนดี	เข้ากันได้ ผสมกลมกลืนกันได้ 260
24) น้ำมันกับน้ำมัน	คนดีกับคนดี	เข้ากันได้ ผสมกลมกลืนกันได้ 261
25) น้ำลายกับน้ำลาย	คนเลวกับคนเลว	เข้ากันได้ ผสมกลมกลืนกันได้ 262
26) น้ำออยกับน้ำออย	คนดีกับคนดี	เข้ากันได้ ผสมกลมกลืนกันได้ 263

254 อจ.อรรถก. 23/141/287.

255 ชุ.ช. 25/34/63-64.

256 ชุ.เปต. 26/86/157, ชุ.อป. 32/58/154, ชุ.อป. 33/78/116,
92/143.

257 ชุ.ชา. 28/23/13, กุ ชุ.ชา. 28/773/271, 911/321.

258 วิ.มทา. 1/6/11.

259 อภิ.ปุ. 36/88/166.

260 ม.ม. 12/533/574, กุ ส.นิ. 16/371/181, กุ ชุ.ชา. 28/1140/404,
1204/434, ชุ.อป. 32/2/11, 21.

261 ส.นิ. 16/371/189.

262 ส.นิ. 16/369/188.

263 ส.นิ. 16/371/189.

27) เนยใสกับเนยใส	คนดีกับคนดี	เข้ากันได้ ผสมกลมกลืนกันได้ 264
- เนยใสถูกเผา	พระพุทธสร้ระดูกเผา	ปราศจากเงา 265
- เนยใสที่หลง บนทราย	บุคคลบั้นทอหนาพระพิกัทร พระพุทธเจ้า	อาการที่ค่อย ๆ ยอบลง 266
- หัวเนยใส	ผู้ใดฉาน	ความเป็นเลิศ 267
28) บวงมัจจุราช	ภรรยา	เป็นเครื่องทำลาย เป็นเครื่อง ขวางกั้น 268
29) พิษงู	ความโกรธ	เป็นเครื่องทำอันตราย ก่อให้เกิด ความทุกข์ ความเจ็บปวด 269
30) มูตร	ภพ	เป็นของนาร้างเกียจ 270
- มูตรกับมูตร	คนเลวกับคนเลว	เข้ากันได้ ผสมกลมกลืนกันได้ 271

264 ส.นิ. 16/371/189.

265 ที.ม. 10/156/190, กุ ช.อุ. 25/177-178/226-227.

266 อ.ง.ต.ก. 20/567/359.

267 ส.ช. 17/586-612/328-339, กุ อ.ง.จ.ต.ก. 21/95/125, อ.ง.ป.ญก. 22/
181/246, 190/247, อ.ง. ท.ส.ก. 24/91/194-195, อ.ภ.ป. 36/145-146/228-229.

268 ช.เด.ร. 26/331/314.

269 ช.สุ. 25/294/324.

270 อ.ง.ต.ก. 20/204/46.

271 ส.นิ. 16/369/188.

31) ย่างรัก	สตรี	ติดแน่น ทำให้สกปรก 272
32) ไร่อ้อยมีเพลิงลง	ศาสนาเต็มไปด้วยสตรี	ไม่ยั่งยืน ประสบความหายนะใน ไม้อ่า 273
33) ลอมฟาง	พวงดอกไม้หลายชนิด	รูปร่างเป็นพุ่ม 274
34) เลื้อยกับเลื้อย	คนเลวกับคนเลว	เขากันได้ ผสมกลมกลืนกันได้ 275
35) สนิม	กรรมที่ตนทำ	ยอมทำลายตนเอง 276
36) เส้าเขื่อน	ผู้บรรลุนิเวศน์ 4	ความคงที่ การไม่หวั่นไหว 277
37) เส้าทอง	อุบาสิกา	ความสูง ความงาม 278
38) เส้าชงถูกกลมลม	บุคคลล้ม	ล้มด้วยอาการอันรุนแรง 279
39) เส้าระเนียด	ธาตุ 4 สุธ ทุกข ชีวะ	ความมั่นคง 280

272 ชุ.ชา. 27/1607/323.

273 อง.อภุชก. 23/141/287.

274 ชุ.ชา. 28/1140/403, ชุ.ชา. 27/2289/477.

275 ส.นิ. 16/369/188.

276 ชุ.ธ. 25/28/47, ชุ.ส. 15/212/60.

277 ชุ.ธ. 25/7/6, 17/27.

278 ชุ.พทุธ. 33/2/528.

279 ชุ.อป. 33/126/202.

280 ส.ท. 17/417-418/248-249, 445/266, 459-460/271, 463/274,

ชุ.อง.สตฺย. 23/64/110.

40) เสาศิลป์เสาศิริน	สมณพราหมณ์ผู้ความจริง	ความมั่นคง ความไม่หวั่นไหว	281
41) หลุมศพ	บุคคลโกรธง่าย	ควรหลีกเลี่ยงให้ไกล	282
42) หลุมถ่านเพลิง	กาม	ความเรารอน การเผาผลาญ	283
43) เขี้ยวเขี้ยวเบ็ด	วาจาอันหวานจากใจ คคโอง	การอำพรางความจริง การหลอกลวง	284

281 ส.ม. 19/1723/555, 1724/556.

282 อง.ศีก. 20/466/160, กุ.ช.ศ. 25/321/380, ช.ช.า. 27/884/195,
ช.ช.า. 28/300/113-114.

283 ที.ป.า. 11/442/313, ม.ม. 12/274/262, 276/265, ม.ม. 13/50/
43, กุ.ส.นิ. 16/243/121, ส.สพ. 18/333/234, อง. ปญจก. 22/76/110,
อง.อญฐก. 23/118/227, อง.ทสก. 24/90/186, ช.ศ. 25/333/403, ช.ม. 29/
12/7, ช. จ. 30/766/394.

284 ช.ช.า. 28/563/209.

3.2.7 ปัจจัย 4

ก. เครื่องนุ่งห่ม

อุปमान	อุปไมย	ลักษณะที่นำมาเปรียบเทียบ
1) ผ้ากัมพลที่ห่อด้วยผม มนุษย์	วาทะของเจ้าลัทธิ	เป็นยอดของความน่าเกลียด ความ เลว 285
2) ผากาสิกพัศตร์ - ผากาสิกพัศตร์ - ผากาสิกพัศตร์	ความไม่ประมาณ ภิกษุผู้มีศีล สิ่งของ	ความเป็นเลิศ 286 ความงาม ความมีคุณค่ามาก 287 สีเขียว 288
3) ผ้าไหมพัศตร์	คอกปทุม	สีขาว 289
4) ผ้าเปลือกไม้	ภิกษุทุศีล	ไม่งาม ความเลว 290
5) ผ้าสะอาด	จิตที่สะอาด	สกปรกไค้กาย มีมลทินไค้กาย 291
6) แขนผ้า	ชีวิตของสัตว์	เป็นของหวั่นไหวไค้กาย 292

285 อจ.ตีก. 20/539/317-318.

286 ส.ม. 19/262/66. ผ้าจากแคว้นกาลสี

287 อจ.ตีก. 20/539/317-318.

288 อจ.ทสก. 24/29/65.

289 ช.ชา. 28/1150/408.

290 อจ.ตีก. 20/539/317-318.

291 อจ.อฎฐก. 23/102/190, 111/213, 112/217, กุ ท.ม. 10/48/47,

ม.ม. 13/74/67.

292 ช.ชา. 27/2269/470.

ข. ห้อยอาศัย

อุปมา	อุปไมย	ลักษณะที่นำมาเปรียบเทียบ
1) ปราสาท	ภูเขา	ความสูง ความเด่น 293
2) เรือเกา	ร่างกาย	ความทรุดโทรม ความพร้อมที่จะพัง 294
- เรือถูกไฟไหม้	โลกถูกเผาด้วยชรา มรณะ	ความทุกข์ ความเดือดร้อน 295
- เรือมุงไม้ค้ำ	จิตที่รักษาไม่ดี	เป็นอันตรายแก่ผู้อาศัย 296
- เรือในอ่าว	คนมีปัญญาทราม	ความไม่มั่นคง ประสบหายนะได้ง่าย 297
- เรือยลค	อริยญาณ	ความมั่นคง ความสูง 298
- เรือร่างมีรังโจร	ร่างกายมีอายตนะภายใน 6	รักษาไม่ดีก่อให้เกิดอันตราย 299
- เรือสองหลังมี ประตูกววมกัน คน เดินเขาออกทาง เดียวกัน	ภิกษุมองเห็นสัตว์อุบัติ จุติ	ความชัดเจน ความถ่วง 300
- เรือ 11 ประตู	อมตธรรม	ความปลอดภัยของผู้อาศัย 301
3) วิมานทิพย์	พาราณสี	ความงามสง่า ความสมบูรณ์ 302

293 ชุ.เดร. 26/398/410.

294 ชุ.เดร. 26/467/478.

295 ส.ส. 15/136/43.

296 อง.ตัก. 20/549-550/337-338.

297 ชุ.ธา. 27/2444/534, กุ ชุ.จ. 30/775/402.

298 ส.ม. 19/1029/302, กุ อง.ตัก. 20/474/174, อง.ปญจก. 22/324/408, ชุ.เดร. 26/398/410, ชุ.จ. 30/775/404.

299 ส.สพ. 18/312/217.

300 ม.อุ. 14/505/334, กุ ม.ม. 13/353/340.

301 ม.ม. 13/23/22-23, อง.เอกาทศก. 24/223/376-377.

302 ชุ.ธา. 27/2207/456.

ค. ยารักษาโรค (เภสัช)

อุปमान	อุปไมย	ลักษณะที่นำมาเปรียบ
1) น้ำเตาขมเจือยาพิษ	กรรมที่มีทุกข์เท่านั้นเป็นผล	เป็นอันตราย ประสบความเดือดร้อน ควรละเว้น 303
2) ยาที่นำมาใช้ผิด - ยาบำบัด - ยาสำรอง	กรรมที่ทำโดยไม่พิจารณา พระพุทธรเจ้า มรรค 8	อาจประสบอันตราย อาจเกิดครุฑ ทำลายความทุกข์ ความเดือดร้อน ³⁰⁵ เป็นเครื่องถอนพิษ เครื่องขจัดสิ่งอัน เป็นอันตราย 306

ง. อาหาร

อุปมาน	อุปไมย	ลักษณะที่นำมาเปรียบ
1) แกงฉั่ว	คำพูด	ลักษณะที่เลอะเทอะเหลวไหล 307
2) ข้าวสุกข้าวสาลี	หนูกับแก	อาหารทางยุคทางสมัยกัน 308

303 ม.ม. 12/530/572.

304 ช.ช. 27/2175/446.

305 ช.อป. 33/140/249.

306 อ.ทสก. 24/109/234-235.

307 ช.จ. 30/713/360.

308 พ.ป. 11/46/78.

3.2.8 พืชและส่วนของพืช

1. พืช

ก. พืชประเภทเถา

อุปมาน	อุปไมย	ลักษณะที่นำมาเปรียบเทียบ
1) เถากาลวัลลวิ	ทรวงทรงของสตรี	ความอ่อนละมุนละไม 309
2) เถาจึงจอกำ	ทรวงทรงของสตรี	ความสะอิดสะเออง 310
3) เถานาคคดคา	สะเอวสตรี	ความอ่อนไหว ความ พริ้วไป 311
4) เถายานทราย	บุคคลที่ถือ	ความเป็นอันตรายต่อสิ่งที่ อยู่ใกล้ 312
5) เถาวัฏฏนาวลวิ	กระดูกสันหลัง	ระเกะระกะ ความไม่เป็น ระเบียบ 313
6) เถาวลวิ	คิ้ว	ความโค้ง เรียว 314

309 ช.ชา. 27/1082/230.

310 ช.ชา. 28/911_321.

311 ช.ชา. 28/669/241.

312 ช.ช. 25/22/37, กุ.ช.ศ. 25/320/379, ช. เดร. 26/351/

328, ช.ชา. 27/1073/228, ช.ชา. 28/23/13.

313 ม.ม. 13/503/457.

314 ช.เดร. 26/467/477.

- เถาว์ดิษฐ์	ศัณฑา	ความเกี่ยวพัน (กับสิ่งที่อยู่ ใกล้) 315
- เถาว์ดิษฐ์	อวยวะ	มีข้อมากเกินไป 316.
7) เถาพูนาง	เส้นเอ็นในร่างกาย	ความระเกะระกะ 317

315 อภ.ศ. 34/691/273.- กุ อภ.ศ. 34/291-292/311, อภ.วิ. 35/
926/490.

316 ม.ม. 13/503/457, กุ ช. ขา. 28/311/123.

317 ช. เถร. 26/315/306.

ข. พีระประเภทอื่นกัน

อุปมา	อุปไมย	ลักษณะที่นำมาเปรียบ
1) กลวย	ร่างกาย	งดงาม, อ่อนละหง 318
- กลวย	สังขาร	ความไม่มีสาระ 319
2) งานแก	ด่าแข่ง	ความเหี้ยวแห่ง 320
3) จันท์	จิต	ความเป็นเลิศ 321
- จันท์แดง	โศภิตกษัตริย์	ความเป็นเลิศ 322
4) คนไม่ทั่วไป	คัลหา	ความเจริญเติบโต 323
- คนไม่ทอง	อัทภาพ	ไม่เป็นความจริง, ไม่ควร ยึดถือ 324
- คนไม่มีกาฝาก	บุคคลมีกาม	ยอมประสพความพินาศ 325
- คนไม่ริมฝั่ง	อายุของมนุษย์	ไม่ยั่งยืน 326

318 ช.ชา.28/1264/450.

319 ส.ช.17/245/172, 247/174, กุ.ช.ชา.28/646/233.

320 ช.เถรี.26/467/478.

321 อง.ตีก.20/48/11

322 ส.ม.19/1041/305, 1043/306.

323 ส.นิ.16/207-211/105-1071, กุ.ส.นิ.16/215-219/108-109,

221-223/109-110, 227-229/111-112, 372/190.

324 ช.เถรี.26/472/493.

325 ส.ม.19/496-498/135.

326 ช.ชา.28/439/164.

-คนไม่ไร้ใบ	สมาธิของบุพพิลา	ขาดความสมบูรณ์ 327
-คนไม่ใหญ่	ผู้มีศรัทธา	เป็นที่พึงใจ เป็นที่อาศัย 328
-คนไม่ใหญ่ลม	สารีบุตรนิพพาน	ความกระทบกระเทือน อย่างแรง 329
-คนไม่อาศัยข้าง	ภิกษุอาศัยธรรม	ความเจริญเกิดขึ้นได้ 330
5) ตะแบกถูกฟันควาย เถายานพราษ	บุกกดถูกอกุศลครอบงำ	ประสบความเสื่อม, ความ พินาศ 331

327 อง.ปญจก.22/24/21, กุ อง.ปญจก.22/321/402, อง.สกุตก.
23/62/101, 187/348, อง.ทสก.24/3-5/4-8.

328 อง.ปญจก.22/38/46, กุ อง.ปญจก.22/40/417, ชุ.ชา.28/
65/29, 1135/400.

329 ส.ม.19/738/216-217, 744/218-219.

330 อง.จตุตถก.21/44/60.

331 อง.กิก.20/509/260.

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

6) ทาลยอศควน	ตถาคตตักกโถส	ไม่กลับคืนสภาพเดิมได้อีก 332
-ทาลยอศควน	ภิกษุของอาบี ปาราชิก	ไม่อาจเจริญงอกงามได้อีก 333
-ทาลรากชาติ	บุคคลทำกรรมผิดต่อบุคคล ผู้ใดความผิด	ประสบความพินาศ 334
7) ทองกลาง	คนชั่ว	ความไม่มีสาระ 335
8) ไทร-โพ	พระเวศสันดร	เป็นที่อาศัยพักพิง 336
9) รกฟ้า	บุคคล	ความสวยงาม 337

332 วิ.มหา.1/2/5.

333 วิ.มหา.1/236/171, กุ วิ.ภิกษุณี.3/28/22, ม.ม.13/251/247, ม.อ.14/692/445, ส.น.16/133-136/74-75, 140-142/76, อง.ตีก.20/473/172, 474/175, อง.จตุกก.21/36/49, 38/53, อง.ปญจก.22/71/96-97, อง.สศตก.23/9/8, 12/9, อง.อนฐก.23/101-102/175-178, อง.ทสก.24/20/33-34, ช.ม.29/144/120, ช.จ.30/97/30, 117/42, 317/156, 414/197, 434-5/207-209, 573/279, 574/280, 577/282, 643/308, อภิ.ก.37/530/202, 555/210.

334 ช.ชา.28/92/41.

335 ช.ม.29/799/497, กุ ช.จ. 30/505/249, 699/355.

336 ช.ชา.28/1135/399.

337 ช.อป.32/285/364, 324/398, กุ ช.อป.33/148/263.

10) รั้งถูกเถ่าขาน ทราวคคุดม - รั้งมีแกน - รั้งใหญ่	บุคคลถูกออกศตครอบคคุดม พระพุทธรพจน พระพุทธรเจ้า พระพุทธรเจ้า	ประสพความเสื่อม ความ พินาศ 338 ความสำคัญ ความมีสาระ เครื่องยึด 339 ความสำคัญ ความงคองาม 340 ความรุ่งเรือง ความงาม 341
11) ราชพุดกษ	บุคคลถูกออกศตครอบคคุดม	ประสพความเสื่อม ความ พินาศ 342
12) สะครอถูกเถ่าขาน ทราวคคุดม	บุคคลถูกออกศตครอบคคุดม	ประสพความเสื่อม ความ พินาศ 342
13) หวา	โพธิปักกษิษธรรม	ความเป็นยอด ความเป็น เลิศ 343
14) อุโลก(กานเหลื่อง)	คคอกไม้แซมขม	ความหอม 344

338 อง.ตัก. 20/509/260.

339 ม.ม. 13/252/248-249.

340 ช.อป. 32/3/29, 41, กุ ช.อป. 32/5/38, 23/97, 104/201,
314/388, 344/530, 371/451, 404/536.

341 ช.อป. 33/62/88.

342 อง.ตัก. 20/509/260.

343 ส.ม. 19/1070, 1072/313.

344 ช.วิมาน. 26/38/68, กุ ช.วิมาน. 26/39/69, 44/75, 50/86.

ค. พืชประเภทหญ้า

อุปมา	อุปไมย	ลักษณะที่นำมาเปรียบ
1) คมบาง	ค้นหา	เจริญงอกงามได้เร็ว 345
2) คา -คาหอปลาเน่า	ความเป็นสมณะ การคบคนชั่ว	เป็นอันตรายต่อผู้สัมผัสไม่ดี 346 ทำให้เสียตามไปด้วย 347
3) ไผ่ - ไผ่เกี่ยวของกัน	บุคคล ค้นหาในบุตร ภรรยา	ไม่คงที่ โอนเอนไปมา 348 ความเกาะเกี่ยวสัมพันธ์กัน 349
4) มุงกระต่ายที่ถูกถอน	การอยู่กับคนชั่ว	ไม่กลับมาสู่สภาพเดิมได้อีก 350
5) หญ้าที่ถูกทิ้งไว้บนหิน ร้อน -หญ้าในนาข้าว	บุคคลผู้เคราะห์โศก ภิกษุชั่ว	ความเหี่ยวแห้ง 351 เป็นอันตรายต่อที่อาศัย 352

345 ชุ.ช. 25/34/61, กุ.ช. เถร. 26/351/328.

346 ส.ส. 15/239/67, 240/68, ร.ช. 25/32/56.

347 ชุ.ชา. 27/2152/437.

348 ชุ.ชา. 28/965/337.

349 ชุ.จ. 30/675/335.

350 ชุ.ชา. 28/481/185, กุ. ส.ช. 17/264/189.

351 ชุ.ชา. 27/1883/368.

352 อง.อฎฐก. 23/100/177.

6) ออ -ออกถูกเผา -ออกถูกติดกัน	มานะ บุคคลเสวราโศก ปัจจุयाการ	ความแข็งกระด้าง 353 ความเหี่ยวแห้ง 354 ความเกี่ยวข้องซึ่งกันและกัน 355
--------------------------------------	-------------------------------------	--

353 พ.ร.บ. 25/31/54.

354 พ.ร.บ. 26/96/168, พ.ร.บ. ส.ส. 15/22/7.

355 ส.บ. 16/266/138.

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ง. พืชไม้มอกประเภท

อุปมาน	อุปไมย	ลักษณะที่นำมาเปรียบเทียบ
1) พืช	ชั้นช่ ชาติ	บังเกิดขึ้นโดยอมตองอาศัย ปัจจัยอื่น 356
2) พืชที่ปลูกในที่ดี	ทานให้ในบุคคลดี	บรรสบผลดี ความสมบูรณ์ 357
3) พืชเนา	บุคคลไม่เคำรพในเพื่อน พรหมจารี	ความไม่เจริญงอกงาม 358
4) พืชยังอ่อน	ภิกษุวราใหม่	ควรเอาใจใส่ ระมัด ระวัง 359
5) พืชอาศัยดิน	ภิกษุอาศัยที่ล	ตองอาศัยปัจจัยอื่นจึงจะ ประสบความเจริญงอกงาม ได้ 360

356 ส.ส.15/551/197, กุ ส.ข.17/106-107/67, 165/111,
166/112.

357 ส.ส.15/99/30, กุ อง.ตัก.20/473/172, อง.ฉก.ก.22/333/
452-454, ชุ.ชา.27/1184/249, 1395-1396/285/2036/409, ชุ.เปต.
26/106/196-197.

358 ชุ.เถร.26/349/327.

359 ม.ม.13/187/195.

360 ส.ม.19/272/70.

2. ส่วนของพืช

ก. ประเภทดอก

อุปมาน	อุปไมย	ลักษณะที่นำมาเปรียบเทียบ
1) กรรณิการ	อรูปสัญญา พิจารณาเห็น รูปในภายนอก	สีเหลือง รัสมิ, แสง สว่าง สีเหลือง 361
2) จำปา	ร่างกาย ปาก	กลิ่นหอม 362
3) ชะบา	พิจารณาเห็นรูปภายนอก สีเขียว	สีเขียว 363
4) ทองกวาว	ร่างกายที่เต็มไปด้วยแผล	ลักษณะบานเป็นกลีบ 364
5) บัว (กลีบ)	คุณฐานสตรี	ลักษณะรูปร่าง 365

361 อ.ทส.ก.24/29/65, ต.ที่.ป.า.11/452/326, ม.ม.13/341/
328-329, ช.ช.า.28/911/321, 1081/376-377, ช.ม.29/727/429,
889/549, ช.จ.ุ.30/492/236, ช.อ.ป.32/185/283, 209/305, 351/
437, 395/507.

362 ช.อ.ป.33/120/173.

363 ที่.ป.า.11/452/327.

364 ช.ช.า.27/2370/503.

365 ช.ช.า.28/18/7.

-บัว	ตลาคศ	ความเกิด, ความบริสุทธิ์ 366
-บัว (ผัก)	นาภี	ลักษณะรูปร่าง 367
-บัว	วิบัติสี่ราชกุมาร	ความเป็นที่นิยม, ความเป็นที่รัก 368
-บัว	สาวพรหมจารี	ความบริสุทธิ์ 369
-บัวขาว	ร่างกายขาว	ลักษณะสีขาว 370
-บัวเขียว	ผิวพรรณ	ลักษณะสี 371
-บัว 3 เหล่า	สัตว์โลก	ความแตกต่างของความ พินอันตราย 372
-บัว 4 เหล่า	สัตว์โลก	ความแตกต่างของความ พินอันตราย 373

366 ส.ช.17/241/171, คู อง.จตุกก.21/36/50, อง.จกก.22/314/387,
อง.ทสก.24/81/162, ช.เณร.26/384/368, 400/429.

367 ช.ช.27/2485/546.

368 ที่.ม.10/31/23.

369 ช.เณร.26/472/491.

370 ช.ช.27/2339/493-494.

371 ช.ช.28/955/334.

372 วิ.มท.4/9/11, คู ที่.สี.9/129/99-100ด 327/261-262, ม.ม.
12/473/506, ม.ม.13/345/332, ม.อ.14/305/210, อง.ปญจก.22/28/27.

373 ส.ช.17/241/171, คู อง.จตุกก.21/36/50, อง.จกก.22/314/
387, อง.ทสก.24/81/162, ช.เณร.26/384/368, 400/429.

6) นกข	พิจารณาเห็นรูปในภายนอก	สีเขียว 374
	สีเขียว	
7) มะเคือ	ความเป็นผู้นำ	หาไคยาก 375
8) มะลิ	ร่างกาย อนิจจัง	กลิ่นหอม 376
9) ไมบอกกนิก		
- ออกไม้	นัยนทา	ความเบิกบาน 377
- ดอกไม้	ราชา	กลิ่นหอม 378
- ดอกไม้ถูกขยับ	ผู้เคราะห์โศก	ความเหี่ยวแห้ง 379
10) เส็ง	พิจารณาเห็นรูปในภายใน	สีแดง 380
	นอกแดง	
11) หงอนไก่	บุคคลที่แตก	ลักษณะดี แต่ไม่มีประโยชน์ 381

374 ที.ม.10/100/130, ที.ป.า.11/452/326, ม.ม.13/341/328,
 อง.ทศก.24/29/65, กุ.ช.ชา.27/2123/431, 2188/450, ช.ม.29/727/
 429, 889/549, ช.จ.30/492/236.

375 ช.อป.33/72/101, กุ.ช.ศ.25/294/325, ช.วิมาน.26/50/87.

376 ช.เดรี.26/467/476, กุ.ศ.ข.17/269/190, ส.ม.19/258/66.

377 ช.ชา.27/1835/369.

378 อภ.ป.36/88/166, กุ.ช.เดธ.26/336/313.

379 ช.ชา.27/2327/491.

380 อง.ทศก.24/29/66.

381 ช.ชา.28/858/192.

-หงอนไก่	นิ้วพระบาท	ลักษณะของสี 382
12) อัญชัน	พระชินเจ้า	ความงาม 383

ศูนย์วิทยทรัพยากร

382 ช.อป.33/83/127.
 383 ช.อป.32/314/388.

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ข. ประเภทผล

อุปมา	อุปไมย	ลักษณะที่นำมาเปรียบเทียบ
1) กววย	สักการะ	การทำลายแหล่งเกิด 384
2) กิมปักกพถกษ	กาม	เป็นอันตรายต่อมนุษยโลก 385
3) คาลถูกไฟไหม้	ร่างกายที่ถูกตีแตก	การแตก 386
- คาลสุก	ผิวพรรณของพระพุทธเจ้า	ความงาม 387
- คาลสุกหลุดจากขั้ว	บุคคลละโหระโหได้เด็ดขาด	จากกันได้เด็ดขาด 388
4) คำสิงสุก	ปาก	สีแดง 389
5) ไทรสุก	ปาก	สีแดง 390
6) นำเตา	ถัน	รูปร่าง ความหย่อนยาน 391
- นำเตาแห้ง	ผิวที่ระมะ	ความเหี่ยวแห้ง 392

384 อง. จตุกฏ. 21/68/96.

385 ชุ. ชา. 27/85/28.

386 ชุ. ชา. 28/92/43.

387 อง. ตีก. 20/503/239.

388 ชุ. อิติ. 25/268/296.

389 ชุ. ชา. 28/669/241, ชุ. ชา. 28/1264/449-450.

390 ชุ. ชา. 28/1264/450.

391 ชุ. เถรี. 26/467/475.

392 ม.ม. 13/503/457.

7) ผลไม้ทั่ว ๆ ไป	กาม	เป็นสิ่งขวนขวักโลก 393
- ผลไม้	กาม	เป็นอันตรายต่อขวนขวักโลก 394
- ผลไม้ที่มีพิษ	หมุสัศว	พร้อมที่จะสลายในไมชา 395
- ผลไม้สุก	หมุสัศว	มีภัยรอบคาน 396
- ผลไม้สุก	ฉวีวรรณของพระพุทธรเจ้า	ความบริสุทธิ์ ความงาม
8) พุทธาสก		ความเปล่งปลั่ง 397
๙) มะกรำ	นัยนทา	สีคำ-แดง 398
10) มะเคือ	บุคคลจนแถวาคมี	สวายนกภายนอก 399
11) มะตูม	ไมเทา	สี 400
12) มะนาว	บุคคล	ความดีซ่อนอยู่ภายใน 401

393 ชุ.ม. 29/12/7.

394 ชุ.เจริ. 26/474/503.

395 ชุ.ชา. 27/1568/317, 2270/470.

396 ชุ.ม. 29/185/145.

397 อง.ทิก. 20/503/232.

398 ชุ.ชา. 27/2485/546.

399 อง.อภุสฎ. 23/144/291, 173/335.

400 ชุ.ชา. 28/1204/382.

401 ชุ.ชา. 27/972/211, 973/112.

13) มะพลับ -มะพลับทอง	ริมฝีปาก ถันทั้งคู	สีแดง 402 ความงาม, ลักษณะรูปทรง 403
14) มะม่วง 4 ชนิด	บุคคล 4 ชนิด	ความแตกต่าง ความซัด แย้งกัน 404
15) เมล็ดน้กกาตบน ปลายเหล็กแหลม	บุคคลมีราคาจากกิเลส	ไม้ค้ำของ, ไม้ตั้งอยู่ได้ 405
16) เหน้กมัน	มือทั้งสอง	หญิงงอ 406

402 ช.ชา.27/1194/251

403 ช.ชา.28/669/241, ช.ชา.28/911/320.

404 อง.จตุกก21/105/142 ช.อภ.1.36/115-116/190.

405 ช.ศ.25/382/454, ช.ม.20/49/49, 182/142, ช.อป.33/
157/290.

406 ช.เถรี.26/467/478.

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ค. ประเภทสวนของลำต้น

อุปมาน	อุปไมย	ลักษณะที่นำมาเปรียบ
1) กิ่งไม่มีหนาม	สตรี	เป็นอันตรายต่อผู้เกี่ยวข้องกับ 407
2) ชูใบ ไผ่ ชูยอด	สักการะ	ไม่ก่อประโยชน์ มีแต่จะนำ ความพินาศ 408
3) ใบไม้	จิตใจ	การกวัดแกว่งไปมา 409
- ใบไม้ดอกงดงาม	การคบนักปราชญ์	ยอมติดตามไปด้วย 410
- ใบไม้เหลือง	ชีวิต	พร้อมที่จะถึงการแตกสลาย 411
- ใบไม้เหลือง	ภิกษุของอาบตีปาราชิก	ไม่กลับมาสู่สภาพเดิมได้อีก 412
4) ลำต้นของต้นไม้	บุคคลผู้นอนใจไปใน อาณูขสสมบัติ สังฆารของบุคคล	ความไม่เที่ยง ความไม่ยั่งยืน 413

407 ชุ.ชา.28/312/125.

408 ส.ส.15/610/226, กุ ส.นิ.16/587/283, 588-589/283, 591/
283.

409 ชุ.ชา.28/140/64.

410 ชุ.ชา.27/2152/437.

411 ชุ.ช.25/28/46.

412 วิ.มหา.1/89/85, มี.อุ.14/72/64.

413 ชุ.อป.33/157/299.

3.2.9 ยานพาหนะและส่วนประกอบของยานพาหนะ

ก. ยานพาหนะ

อุปมาน	อุปไมย	ลักษณะที่นำมาเปรียบ
1) เกวียนเกา	ร่างกายของพระศตภาค	ทรุคโทรมมาก รอวันที่จะแตกสลาย 414
2) แพ	อริยมรรค 8	เป็นพาหะพาให้ถึงจุดหมาย ⁴¹⁵
3) ยานหลายชนิด	กามคันหา	เป็นเครื่องพาบุคคลให้แล่นไป ให้ลอยไป 416
4) รถ -รถเทียมลาโกง	สัตว์ บุคคลตกอยู่ที่อำนาจสตรี	มีส่วนประกอบมากอย่าง ⁴¹⁷ ยอมไปถึงจุดหมายปลายทาง ไต่ยาก ประสบหายนะได้ ง่าย 418
5) เรือ -เรือ	ชรา พยาธิ พระศาสนา	เป็นพาหะพาไปถึงปลายทาง 419 ผู้อาศัยเท่านั้นจะทำให้ พินาศได้ 420

⁴¹⁴ ส.ม.19/710/205, กุ ที.ม.10/93/118.

⁴¹⁵ ส.สพ.18/314/218, 316/219.

⁴¹⁶ ช.ม.29/7/4

⁴¹⁷ ส.ส.15/554/198, กุ ช.ม.29/865/536.

⁴¹⁸ ช.ช.า.28/313/128.

⁴¹⁹ ช.ช.า.27/2249/465.

⁴²⁰ ส.น.16/533/264.

- เรือ	ร่างกายของงู	ความใหญ่โต 421
- เรือจอดไม่เลือกฝั่ง	บุคคลกับการคบหา	การไม่เลือก ไม่พินิจ พิเคราะห์ 422
- เรือเดินสมุทร ทั้งไว้นบนกนาน	ภิกษุเจริญภาวนานาน	ความเสื่อมสลายไปของ เครื่องยึด เครื่องผูก 423

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

421 ส.ส. 15/432/155.

422 ชุ.ขา.27/1607/323, ชุ.ขา.88/310-311/121-122.

423 อง.สตทก.23/68/128.

จ. ส่วนประกอบของยานพาหนะ

อุปมา	อุปไมย	ลักษณะที่นำมาเปรียบ
1) กงรถคับริด	อายุกับสัตว์	หมุนเวียนติดตามกันไปตาม ระยะเวลา 424
2) งอนรถ	งาช้าง	รูปลักษณะที่งอน 425
3) แจว-ถอยยุมนบก	การทรมานกาย	ความไร้ประโยชน์ 426
4) ชะเนาะ	ความโกรธ	เป็นเครื่องบีบ เครื่องรัด 427
5) เพลารถ	สติ	เครื่องบังคับ เครื่องควบคุม คุม 428
6) ล้อ	ทุกข	การติดตามไป 429
- ล้อ	หัวใจหญิง	กลอกกลิ้ง ไหวไปมา 430
7) สีมัสลักเพลารถ	ทาน ปิยวาจา อัจฉริยา สมานัตตตา	เครื่องยึดเหนี่ยว 431

424 ส.ส. 15/444/159.

425 ข. วิมาน. 26/20/30.

426 ส.ส. 15/418/151.

427 ข. ฎ. 25/36/69.

428 ส.สพ. 18/559/360.

429 ข. ฎ. 25/11/15.

430 ข. ฐา. 27/1604/322.

431 อง. จตุกฏ. 21/32/42, กุ อภิ. ก. 37/1700/579.

8) หน้าหัวเกวียน	ค้นหา	เครื่องผูกมัด เครื่องยึด	432
9) หมุ่กรด	กรรม	เครื่องผูกพัน	433
10) หลังคารด	กิล	เครื่องบัง เครื่องป้องกัน	434

432 ช.บ. 25/36/69.

433 ช.ต. 25/382/454.

434 ส.ตท. 18/559/360.

ศูนย์วิทยุโทรพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

3.2.10 แร

อุปมา	อุปไมย	ลักษณะที่นำมาเปรียบเทียบ
1) แก้วไพฑูรย์	การแยกจิตของสหัสสพรหม	รัศมีแผ่ซ่าน ความรุ่งเรือง 435
- แก้วไพฑูรย์	การเสด็จลงสู่พระครรภ์ ของพระโพธิสัตว์	ความบริสุทธิ์ ความผ่องใส 436
- แก้วไพฑูรย์	คอกของนก	ลักษณะของสี 437
- แก้วไพฑูรย์	บุคคล	ความบริสุทธิ์ 438
2) แก้วมณี	พระโพธิสัตว์ในครรภ์	ความบริสุทธิ์ 439
- แก้วมณีหักเหลี่ยม	พระมารดา	
ตั้งโคตทุกแง	คนชั่ว เขาถึงนรก	ความแน่นอน 440
3) ทองคำ	ฉวีวรรณของพระพุทธเจ้า	ความบริสุทธิ์ผุดผ่อง ความงาม 441

435 ม.อ. 14/324/221.

436 ที.ม. 10/18/15, ม.อ. 14/369/250.

437 ชุ.ชา. 27/32/11.

438 ที.ม. 10/231/278.

439 ที.ม. 10/24/16, ม.อ. 14/375/252.

440 อง.ตีก. 20/558/347, อง.เอกภตส. 24/194/315-316, ชุ.ปฎิ.
31/316/210, 320/213, 324/216, 328/219, 332/222, ชุ.อป. 32/23/
97, 393/479, 481, อภิ.วิ. 35/612/337, อภิ.ป. 36/89/167.

441 อง.ตีก. 20/503/233, ชุ.วิมาน. 26/41/71, 44/75.

-ทองคำ	ดวงจิต	เสราหมองไค้ ทำให้บริสุทธิ์ ไค้ 442
-ทองคำ	บุคคล	ความงาม ความบริสุทธิ์ 443
-ทองคำ	พระพุทธเจ้า	ความบริสุทธิ์ ความงาม 444
-ทองคำ	พระสังฆกรรม	ความบริสุทธิ์ ความมีค่ามาก 445
-ทองคำ	ภิกษุมณี	ความบริสุทธิ์ 446
-ทองคำ	สัตบุรุษ	ความเป็นประโยชน์ เป็นที่ สรรเสริญ 447
4) นิลมณี	นิยน์ตาสตรี	สีคำเป็นม้นวาว 448

442 อง.ตีก.20/510/276.

443 ชุ.เถร.26/390/383, กุ ชุ.เถรี.26/467/477, 470-471/486,
472/491, ชุ.ชา.27/716/167, 743/172, 1520/308, 2327/491, 2485/
546, ชุ.ชา.28/18/6, 199/77, 208/79, 274/95, 280/98, 289/103,
669/241, 773/271, 911/320, 1215/437, ชุ.อป.32/27/111, 66/163,
80/176, ชุ.อป.33/24/48, 118/170, 121/179, 128/206, 129/212, 157/
285, 165/343, 175/390, ชุ.พุทธ.33/1/413, ชุ.จรียา.33/9/562, 16/573.

444 อง.ฉกุก.22/314/386, กุ ชุ.วิมาน.26/64/110.

445 อง.สตตก.23/67/121.

446 ม.ม.12/96/68, กุ ส.ส.15/308/93, ส.นิ.16/532/263-264.

447 อง.ปญจก.22/42/51.

448 ชุ.เถรี.26/467/477.

5) เพชร	ความชั่ว	การทำลาย ย้าย 449
-เพชร	พระญาณ	ความมีคุณศก ความประ- เสริญ 450
6) เหล็ก	ดวงใจ	ความมั่นคง ความหนักแน่น 451
-เหล็กกรอน	กาม	เป็นอันตรายต่อการสัมผัส 452
-เหล็กกรอน	ร่างกายรอน	ความเบา 453

449 ช.ช.25/22/36, กุ อง.ตีก.20/464/156.

450 ช.พพ.33/10/471.

451 ช.ชา.28/1173/418.

452 ช.เถรี.26/474/503.

453 พ.ม.10/313/372, กุ ส.ม.19/1211/364.

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

3.2.11 โรคพาธ

อุปมาน	อุปไมย	ลักษณะที่นำมาเปรียบ
1) แผลเกา	บุคคลโกรธง่าย	ไมควรรตะทอง ควรวน ไต่หาง 454
- แผลที่ถูกแทงควย ลูกศร	ความคิดถึงลูก	ความทุกข์ทรมาน ความ เจ็บปวด 455
- แผลใหญ่	ร่างกาย	เต็มไปด้วยสิ่งสกปรก 456
2) ฝี	กาม	ก่อให้เกิดความทุกข์ทรมาน ความเจ็บปวด 457
- ฝี	ร่างกาย	เต็มไปด้วยสิ่งสกปรก 458

454 อง.ตีก.20/464/156, ตู อง.ตีก.20/466/159.

455 ชุ.ชา.28/1188/428.

456 ชุ.เดร.26/374/352.

457 ชุ.เดร.26/474/504.

458 อง.นวก.23/219/400, ตู ชุ.เดร.26/374/352.

3.2.12 วัตถุเครื่องใช้

อุปทาน	อุปโภค	ลักษณะที่นำมาเปรียบเทียบ
1) กระจก	ดวงจิต	ความผ่องใส ความมัวหมอง 459
2) กระสอบหนัง	ร่างกาย	ความสกปรก ความนาร้าง- เกียจ มีกลิ่นเหม็น 460
3) เกราะ	มิตร เจ้านาย	เครื่องกำบัง เครื่องป้องกัน 461
4) ของขอยืม	กาม	เป็นของไม่ถาวร ไม่แน่นอน มีความสุขเพียงชั่วคราว 462
ของขอยืม	ความสุข	เป็นของไม่ถาวร ไม่แน่นอน 463 เป็นของเพียงชั่วคราว
5) ชาย	ศัณหา	เป็นเครื่องดัก 464

459 อง.ตีก.20/510/269, กุ ส.ช.17/193/128, อง.ทสก.24/51-55/96-110.

460 ช.เถรี.26/474/504.

461 ช.ชา.27/1903/373.

462 วิ.มทา.2/662/342-343. กุ วิ.จุล.6/274/109, ม.ม.12/274/262, 276/265, ม.ม.13/52/43-44, ช.เถรี.26/474/504, ช.ม.29/12/17, ช.จ.30/766/394.

463 ช.ชา.27/1998/398.

464 ช.อ.25/150/200, กุ ช.จ.30/164/85, 670/395-396, อภิ.ส.34/691/273, 737/291, 792/311, อภิ.วิ.35/926/490.

6) เข้มเก็บรวมกันใน กลอง	นครที่มากควยข้าง มา รถ มนุญ	ความหนาแน่น การกระทบ กระทั่งกัน 465
7) เขียง	กาม	มีแต่จะหมดเปลืองไป 466
8) คบเพลิง	กาม	แฉกเผา ชั่ววูบ 467
9) ทาดสาริด	นัยน์ตาสัตว์	ความใหญ่โต สีดำ 468
10) ไถไธของ	ร่างกาย	มีสิ่งต่างชนิดบรรจุอยู่มาก 469
11) ทัพพี	คนพาล	ไม่รู้จักประโยชน์ 470
12) ประทีป	พระพุทธรเจ้า	ความรุ่งเรือง 471
-ประทีป	รัศมีของเทวดา	ความรุ่งเรือง ความสว่าง ไสว 472
-ประทีปใสไม่บริสุทธ์	ภิกษุประกอบกรรมชั่ว	ความไม่รุ่งเรือง 473

465 ช.อป.32/5/50.

466 วิ.มท.2/662/342, 343, กุ วิ.จุล.6/277/109, ม.ม.12/274-
276/262, 264-265.

467 ม.ม.12/274-276/262, 264-265, กุ วิ.จุล.6/274/109,
ช.ม.29/12/7, 27/22, ช.จ.30/766/394.

468 ส.ส.15/432/155.

469 ม.ม.12/136/106, กุ ม.อ.14/297/205.

470 ช.ธ.25/15/23.

471 ช.อป.33/123/189.

472 ม.อ.14/455-456/288.

473 ม.อ.14/436/292, กุ ม.อ.14/772/490, 786/498.

- หน้าที่พิมพ์คนน้ำมัน	ภิกษุหมตกลีไลศ	ความคับ ความสิ้นสุดเพราะ สิ้นเชื้อ 474
13) ผอบผาเต็มควายผา	จิตที่อยู่ในอำนาจ	ใช้ประโยชน์ได้เมื่อมีความ ต้องการ 475
- ผอบสองชั้น	บทธรรมกับพระญาณ	ความกลมกลืนสนิทกันดี 476
14) ภาชนะดิน	ชีวิตสัตว์	แตกสลายง่าย 477
15) ภาชนะน้ำมัน	จิต	เป็นสิ่งควรประคับประคอง ควรระมัดระวัง 478
- ภาชนะน้ำมันมีรู	ร่างกาย	มีรู เป็นทางไหลออก 479
16) ภาชนะมีน้ำเต็ม	คนพูดความจริง	ความบริบูรณ์ ความมี ประโยชน์ 480

474 ม.อ. 14/692/444, กุ ส.นิ. 16/201/103, 203-205/104-105,
ส.สพ. 18/381/263, 387/256-257, ส.ม. 19/1347/404-405.

475 ม.ม. 12/375/402, 387/408, กุ ส.ม. 19/387/103, ข.ปฎิ. 31/
569/477.

476 ข.ม. 29/320/215, 889/549, กุ ข.ปฎิ. 31/669/477.

477 ที.ม. 10/108/141, กุ ข.ส. 25/380/448.

478 ข.ม. 29/912/578.

479 อง.นวก. 23/215/390.

480 ม.ม. 13/126/123-124.

-ภาวะมีน้ำที่เกินมัว	บุคคลมีใจฟุ้งซ่านควย วิจิตรจินา	ความไม่เื่องไส ความชุ่น มัว 481
-ภาวะมีน้ำที่ถูกล อมพิค	บุคคลมีจิตฟุ้งซ่านควย อุทซัจจะ กุกกัจจะ	ความกระวนกระวาย ความพล่งพลาณ 482
-ภาวะมีน้ำถูกล ปกคลุมควยแทน	บุคคลมีจิตบิคควยถีนมิทระ	ความมึคหีบ 483
-ภาวะมีน้ำมีสี	บุคคลมีใจฟุ้งซ่านควยกาม ราคะ	ความมัวหมอง ไม่เื่องไส การสูญเสียสภาวะความ เป็นจริง 484
-ภาวะมีน้ำรอน พล่ง	บุคคลมีจิตฟุ้งซ่านควยพยา- บาท	ความกระวนกระวาย ความพล่งพลาณ 485
-ภาวะไม่มีน้ำ	คนพูดความเท็จ	ความวางเปล่า 486

481 ส.ม.19/612/170, กุ ส.ม.19/623/172-174, อง.ปญจก.22/
193/260-262. วิจิตรจินา ความดังเด สงสัย

482 ส.ม.19/610/169, กุ ส.ม.19/621/172-174, อง.ปญจก.22/
193/260-262. อุทซัจจะ กุกกัจจะ ความฟุ้งซ่าน

483 ส.ม.19/608/169, กุ ส.ม.19/619/172-174, อง.ปญจก.22/
193/260-262. ถีนมิทระ ความหคหุ ความมวง

484 ส.ม.19/604/167, กุ ส.ม.19/615/172, อง.ปญจก.22/193/
260-262.

485 ส.ม.19/606/169, กุ ส.ม.19/617/175, อง.ปญจก.22/193/
260-262.

486 ม.ม.13/126/123-124.

17) ภาระหน้าที่ที่ไม่ ไค้ขัด	บุคคลมีกิเลส	ความสกปรก ความเศร้า หมอง 487
18) ไม้สีไฟ - ไม้สีไฟ	บุคคลกับการกระทำ สุข ทุกข์ กับสรีระ	ความเหมาะสม 488 การอิงอาศัยซึ่งกันและกัน 489
19) รม	ธรรม	เป็นเครื่องกำบัง เป็นเครื่อง ป้องกัน 490
20) ลอบ	บุคคล	การหลอกลวง เป็นเครื่อง ดัก 491
21) เดื่อย	โอวาทของพระพุทธเจ้า	เป็นเครื่องทำลายสิ่งที่ไม่ ต้องการ เป็นเครื่องคก- แกง 492
22) สุ่มของช่างทอง	ลมที่ออกจากช่องหู	เสียงดัง 493
23) เสื้อดำแพน	พื้พานของงู	ความกว้างแบนใหญ่ 494

487 ม.ม. 12/70-71/53-54.

488 ม.ม. 12/414-416/337-450, กุ ม.ม. 13/492-494/449-451,
741-743/675-677, ม.อ. 14/309/212, 312/213, 413/279, 418/282.

489 ส.บ. 16/238/117-118.

490 ช.ช. 27/142/290.

491 อ.อ. 20/194/44.

492 ม.ม. 12/273/260.

493 ม.ม. 12/418/451, ม.ม. 13/496/453, 745/679.

494 ส.ส. 15/432/155.

24) หมอ	สังฆาร	ความไม่เพียง ไม่คงทน 495
-หมอตักน้ำรดศพ	บาทร	ลักษณะของรูปร่าง 496
-หมอนำคำว่า	บุคคลหมั้นพึงธรรม แต่	ไม่มีประโยชน์เท่าที่ควร
	จำอะไรไม่ได้	เต็มอะไรไม่ได้ 497
-หมอนำแขก	คนตาย	ไม่มีวันกลับมาสู่สภาพเดิม
		ได้อีก 498
-หมอน้ำที่เต็มควย	คนพาลกับบาป	การคอย ๆ สิ่งสมก็จะเต็ม
น้ำที่หยดลงที่ละหยด		ในที่สุด 499
-หมอไรที่รองรับ	จิตที่ไม่มีที่รองรับ	กลับกลับไปมาได้ง่าย ไม่
		คงที่ ไม่นั่นคง 500
-หมอสี่ชนิด	บุคคลสี่จำพวก	เปรียบเทียบลักษณะ 501
-หมอใหม่	สี่ของชาว	สี่แดงแก่ 502
25) แห	วาทะของพระพุทธเจ้า	เป็นเครื่องจับ 503

495 อญ. สตุตถก. 23/63/104.

496 ชุ. เถร. 26/97/169.

497 อญ. ทิก. 20/469/164.

498 ชุ. เปต. 26/97/169, กุ อญ. เอกาทสก. 24/220/365.

499 ชุ. ธ. 25/19/31.

500 ส.ม. 19/278/72.

501 อภ. ปุ. 36/117-118/191-192.

502 ชุ. วิมาน. 26/5/69, 60.

503 อญ. จตุกก. 21/188/247.

3.2.13 คัสตราวุธ

อุปमान	อุปไมย	ลักษณะที่นำมาเปรียบ
1) กระบี่	กาม	เป็นดั่งมีอันตราย ควรหลีกเลี่ยง 504
2) ค่าย	กาม	เป็นดั่งมีอันตราย ควรหลีกเลี่ยง 505
3) ชนุ	ราชเสวก	ความอ่อนไหว 506
4) ปฏัก	คำแนะนำ	เครื่องทำให้เกิดสติ เครื่องเตือน 507
5) มีด	กาม	เป็นดั่งมีอันตราย ควรหลีกเลี่ยง 508
6) ลูกศร	กิเลส	เป็นเครื่องทำอันตราย 509

504 ชุ.ชา.27/1550/315.

505 อง.ปญจก.22/76/110, กุ ชุ.เถรี.26/474/503, ชุ.ชา.27/695/162, 426/291, 1550/315, ชุ.ม.29/12/7, ชุ.จ.30/766/394.

506 ชุ.ชา.28/965/337.

507 ชุ.เถร.26/339/319, กุ อภ.วิ.35/612/337.

508 ชุ.ม.29/12/7, ชุ.จ.30/766/394.

509 ชุ.สุ.25/422/518.

- ลูกศร แขนยาพิษทำ ไหเหลืองศร เปื้อน ยาพิษ	คนชั่วคบบัณฑิต	ความสกปรกเกิดขึ้นเพราะ- อาศัยความสัมพันธ์กัน 510
- ลูกศร หลุดจาก แหล่ง	คนที่หมดสิ้นทุกสิ่งทุกอย่าง	ความสูญสิ้น ความหมด- หวัง 511
7) หอก	กาม	เป็นสิ่งตีบแท่ง เป็นสิ่งมี- อันตราย ควรหลีกเลี่ยง 512
หอก	หนามจิ้งในนรก	ความแหลมคม 513
8) หดดาว	กาม	เป็นสิ่งตีบแท่ง เป็นสิ่ง- อันตราย ควรหลีกเลี่ยง 514
9) อวรุโฆไม่บอกชนิด - อวรุโฆ	การกระทำชั่วทางกาย วาจา ใจ	เป็นเครื่องทำลาย-เครื่อง บั่นทอน 515

510 ชุ.อิติ.25/254/283, กุ ชุ.ชา.27/2152/437, ชุ.ชา.28/862/
303.

511 ชุ.ธ.25/30/51, กุ ชุ.จุ.25/142/192.

512 ชุ.ม.29/12/7, กุ วิ.จุล.6/277/109, ม.ม.12/274/262,
276/265, ส.ส.15/524/189, อง.ปญจก.22/76/110.

513 ชุ.ชา.28/313/129.

514 ม.ม.12/274/262, 276/265, กุ วิ.จุล.6/277/109, ส.ส.
15/524/189, อง.ปญจก.22/76/110, ชุ.ม.29/12/7, ชุ.จุ.30/766/394.

515 อง.สตตก.23/44/44-45.

-อาวุธ	คำขวัญ	เป็นเครื่องทำลาย, เป็น
		เครื่องบันทึก 516
-อาวุธ	สุตะ (ความรอบรู้)	เป็นเครื่องมือป้องกัน
		เครื่องมือจัดอันตราย 517

516 ส.ส. 15/597/219, 605/223.

517 อง. สกตท. 23/64/111.

ศูนย์วิจัยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

3.2.14 สัตว์

ก. แมลง

อุปมา	อุปไมย	ลักษณะที่นำมาเปรียบ
1) ตักแตน	อาชีวก	ความโง่เขลา 518
2) เพลี้ย	คนชั่ว	เป็นอันตรายต่อสถานที่ 519
3) แมงมุมเกาะใย	คนกำหนด	ทิศของ 520
4) แมลงคอมทอง	หญา ภูมิ สิ่งของ	สี 521
5) แมลงจิ้ง	ภิกษุถูกรอมง่าควยลาก	ความประมาท 522
6) แมลงทั่วไป		
- แมลง	สมณพรหมณ	ความประมาท 523
- แมลงในตะกร้า	เทวดาในสถานที่ ของตน	ความรู้ลึกต่อสถานที่ 524

518 ชุ.ชา.28/860/301.

519 วิ.จุล.7/518/327, กุ.อง.อฏฐก.23/141/287.

520 ชุ.อป.33/158/307.

521 ชุ.เถร.26/398/410, วิ.มทา.1/79/76, ชุ.ชา.27/1841/

522 ส.น.16/548/269.

523 ชุ.อุ.25/145/195.

524 ม.อุ.14/427/250.

7) แผลงกฎ -แผลงกฎ	ณ มุนี	ฉ. 525 การประพาศิตตอสถานที่ที่คน ไครับประโยชน 526
8) แผลงวัน	สทวิ	ชอบสิ่งปฏิภูล 527
9) หิงหอย -หิงหอย	เครื่องประดับ เตียรลย	ฉ. 528 รศมี ความมีชื้อเสียง 529

525 ช.ชา.28/1234/441, ช.เถวี.26/467/475.

526 ช.ธ.25/14/21.

527 ช.ชา.28/313/218.

528 ช.ชา.28/1081/377.

529 ช.อ.25/146/197, ช.ช.ชา.27/768/176.

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ข. สัตว์ครึ่งบกครึ่งน้ำ

อุปมาน	อุปไมย	ลักษณะที่นำมาเปรียบ
1) กบ	บุคคล	ความโง่ 530
2) จรเข้	แผนดินล้น	เสียง 531
-จรเข้ตามฝูงปลา	บุคคลเห็นแก่อามิส	ความเคี้ยวครอน ความ กระวนกระวาย 532
3) เต่าตามอด	บุคคลเกียจคร้าน	ประสบความลำบาก 533
-เต่าถูกหนอกผูกคอตัด หลัง	บุคคลถูกผูกคอตายลาก สักการะ	ความประมาท ความไม่รู้ ลึกตัว 534
-เต่าหอคอ หดขา	ภิกษุมีใจตั้งมั่นในมโนวิตก	ความระมัดระวัง ความ สำรวม 535
4) นาคอาศัยภูเขา	ภิกษุอาศัยศีล	ความเจริญ 536

530 ชุ.ชา.27/1826/356.

531 ชุ.อป.33/77/113.

532 ชุ.ชา.27/316/90.

533 ชุ.เถร.26/271/291, กุ ชุ.เถร.26/474, ชุ.จู.30/492/240,
ม.อ.14/481/319.

534 ส.น.16/543/267-268.

535 ส.สพ.18/320-321/222-223, กุ ส.ส.15/37/11.

536 ส.ม.19/274/71, 355/93.

5) ปู่ (กาม)	ทฤษฎีของนิกรนถ	กวัดแกว่งไปมา 537
6) สังข์	สิ่งของ	ดี ความสะอาด 538
7) หอย	บุคคล	ความเปลี่ยนแปลง 539

537 ม.ม. 12/400/432, ส.ส. 15/503/180-181.

538 วิ.มหา. 1/10/19, ที.ปา. 11/130/158, ม.อ. 14/16/18, อง.
ทสก. 24/99/218, ช.ส. 25/120/161-162, ช.เถร. 26/468/479, ช.ชา.
27/1188/250, ช.ชา. 38/18/7, 270/93, 773/270, 1211/436, ช.จ.
30/518/260.

539 อง.จก. 22/331/442, ที.ชา. 27/219-220/66.

ก. สัตว์นำ

อุปมา	อุปไมย	ลักษณะที่นำมาเปรียบ
1) ปลา	คน	ความสั้นของอายุ 540
-ปลา	บุคคล	หลงในลาภ 541
-ปลา	หญิง	ความเป็นไปรู้ไฉยาก 542
-ปลาทำลายชาย	บุคคลเขวถึงฉาน	ประจบความปลอตกัย 543
-ปลาที่ปากไซ	บุคคลถูกผูกพันด้วยกิเลส	เกิดประจบความพินาศ 544
-ปลาเนาหอควย ใบกา	คนคนพาล	ประจบความเสื่อมเสียตาม ไปด้วย 545
-ปลาในที่ร้อน	บุคคลถูกความทิวครอบงำ	ความกระวนกระวาย การ ดิ้นรน 546

540 ชุ.ชา.28/437/163.

541 ส.นิ.16/539/266. ชุ.ช.เถร.26/474/505, ชุ.ชา.28/860/301.

542 ชุ.ชา.27/64/21, ชุ.ช.ชา.28/312/125.

543 ส.ส.15/252/344, ชุ.ช.ชา.28/647/235, 656-657/236,

683/244.

544 ชุ.อุ.25/150/200, ชุ.เถร.26/330/314.

545 ชุ.อิติ.25/254/283.

546 ชุ.เปต.26/125/248, ชุ.ช.ชา.27/2089/424.

-ปลาในอ่างน้ำน้อย	บุคคลผู้เขียน	การค้นคว้า ความกระวน
2) ปลาสลาก	คาบ	กระวาย 547 ส 548

547 พ.ศ. 25/409/486, กุ พ.ศ. 26/344/323, 349/327, พ.ศ. 29/55/56, 57/57, 59/59, 795/495-496, 797/497.

548 พ.ศ. 28/659/238.

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ง. สัตว์บก

1. สัตว์ไม่มีเท้า

อุปมาน	อุปไมย	ลักษณะที่นำมาเปรียบเทียบ
1) งูในคูด	บุคคลบางคน	ความน่าเกลียด อันตราย 549
-งูพิษ	กาม	โทษมาก เป็นอันตราย 550
-งูพิษ	กิเลส	เป็นอันตราย โทษมาก 551
-งูพิษ	บุคคลที่มีความโกรธ	ก่อความพินาศ 552
-งูพิษ	มหาภูตรูป	เป็นอันตราย 553
-งูพิษ	มาตุคาม	เป็นอันตรายต่อผู้ใกล้ชิด 554
-งูลอกคราบ	ภิกษุละกิเลส	การสลัดทิ้งโดยไม่ใยดี 555
-งูเห่า	กาม	ปกปิดความร้ายกาจ 556
2) หนอนในยาพิษ	ความโกรธในพระพทธเจ้า	ย่อมไม่เกิดขึ้น 557

549 อง.ตีก. 20/466/159.

550 ชุ.เถรี.26/474/499.

551 ม.อ. 14/78/73.

552 อง.จตุกก.21/110/149.

553 ส.สพ. 18/309/217, 315/218.

554 อง.ปญจก.22/229/288, 230/289.

555 ชุ.ศ. 25/294/324-327.

556 ชุ.ชา.27/897/197.

557 ชุ.อป. 32/8/66.

2. สัตว์สองเท้า

อุปมาน	อุปไมย	ลักษณะที่นำมาเปรียบเทียบ
1) กระเรียน -กระเรียนแก่	บุคคล คนไม่ประพฤติพรหมจรรย์	ความพินิจพิจารณา 558 ความซบเซา 559
2) ถากันนกเคา -กามิน -ภาพหินนี้กว่า อาหาร	คนเป็นศัตรูกัน มารหนีไป บุคคลพบสิ่งไม่พอใจ	คิดมั่วหมายกัณเอยตลอด เวลา 560 อาการเป็นไปโดยไว 561 ความฉิบหาย 562
3) การะเวก	บุคคล	ความไพเราะของเสียง 563
4) ไกตัวเมียอยากขัน	บุคคล	ความทะยานอยากโดยไม่ คำนึงถึงฐานะและภาวะ ของตน 564

558 ชุ.อุ.25/175/223.

559 ชุ.ช.25/21/36.

560 ชุ.ชา.27/301-302/85-86.

561 ชุ.สุ.25/355/410.

562 ส.ส.15/504/181.

563 ชุ.วิมาน.26/36/65, ชุ.ชา.28/18/8.

564 อง.กิก.20/504/181.

- ใ้กร้อมที่จะเกิด	ภิกษุพร้อมที่จะบรรล	ความพร้อม 565
5) ทรุทจันนาค	บุคคลจับศัตรู	การจับอย่างมั่นคง 566
6) เคาแมว	บุคคล	ความซบเซา หงอยเหงา 567
7) จากพรากใน เปือกตม	บิคามารดาภริทัต	ความซบเซา 568
8) คุเหว	บุคคล	ความไพเราะของเสียง 569
- คุเหว	บุคคล	ความไม่รู้จักกาลอันควร 570
9) ทยตวีตริภษาไซ	บุคคลมีปัญญาสมบูรณ์	ความระมัดระวัง ความ ไม่ประมาท 571
10) นกทั่ว ๆ ไป		
- นก	บุคคล	การละทิ้งสิ่งที่ไม่ต้องการ 572
- นก	ภิกษุ	การเป็นผู้มีภาระน้อย ความมี อิสระ 573

565 วิ.จุล.6/132/59-60, ม.ม.12/233/210, ม.ม.13/33/29,
ต.ช.17/261/186-187.

566 ชุ.ชา.27/625/149, 998/235, 2387/512.

567 ม.ม.12/560/604, ชุ.ม.29/244/183.

568 ชุ.ชา.28/732/253.

569 ชุ.เถร.26/467/477.

570 ชุ.ชา.27/622/149, ชุ.ม.29/977/622.

571 ชุ.อป.32/18/87.

572 ชุ.ชา.27/632/151.

573 ที.ส.9/124/95, 135/103-104, ม.ม.13/12/12, 349/335,
อง.จตุกก.21/198/285.

-นก	ภิกษุ	การเดินทางไปใน-
-นกคบหาคนไม้ มีผล	บุคคลคบหาผู้มั่งคั่ง	อากาศ 574
-นกคิดขวง	บุคคลหัดความอยาก	ต้องการผลประโยชน์ 575
-นกถูกลมพัด	ภิกษุถูกลาภ สักการะ	ความซัดซอง 576
-นกในรังในถุคุดน	ภิกษุเพงชาน	ประสบอันตราย 577
-นกสลัดฝุ่น	ภิกษุสลัดกิเลส	อยู่ประจำที่ 578
11)นกมูลไถถูกผูกควาย เชือก	ภิกษุถูกผูกควายโทษแม่เพียง เล็กน้อย	ต้องการกำจัดความสกปรก 579
12)ยาง.	บุคคล	การผูกอย่างมั่นคง 580
		การหลอกลวง 581.

574 ม.ม. 12/85/60, 163/139, ส.น. 16/283/148, 296/154,
506/251, ส.ม. 19/1141/340-341, อง.ปญจก. 22/23/18; อง.พสก. 24/
97/213.

575 ช.ชา. 27/2090/425.

576 ส.ส. 15/216/61.

577 ส.น. 16/556/271.

578 ช.เดร. 26/397/407.

579 ส.ส. 15/762/291.

580 ม.ม. 13/177/182.

581 ช.ชา. 27/38/13.

-ยางทาบลา	บุคคลเรวอน	การเรวอน 582
13) ยุง	เสียงเครื่องประดับ	ความไพเราะของเสียง 583
-ยุงกับหงส์	คณหัตถ์กับภิกษุ	การเขียนแบบ 584
-ยุงรำแพน	การฟ้อนรำ	ความงาม 585
14) แรง	บุคคล	ความไม่เชื่อฟัง 586
15) สารีกา	บุคคล	ความไพเราะของเสียง 587
16) หงส์	บุคคล	ความร่าเริง 588
-หงส์	บุคคล	ความไพเราะของเสียง 589
-หงส์	บุคคล	ความไม่หวังอาลัย 590

582 ชุ.ชา.28/1136/401.

583 ชุ.วิมาน.26/36/65.

584 ชุ.ศ.25/313/366.

585 ชุ.ชา.27/1748/328.

586 ชุ.ชา.27/863/193, 1215/25+.

587 ส.ส.15/743/279, ชุ.เถร.26/401/435.

588 ชุ.ธ.25/443/552, ชุ.เถร.26/401/439.

589 ชุ.ชา.27/2416/477, ชุ.ศ.25/330/393.

590 ชุ.ธ.25/17/27.

3. สัตว์สี่เท้า

อุปมา	อุปไมย	ลักษณะที่นำมาเปรียบ
1) กระทบ - กระทบคิดแล้ว - กระทบในดวงจันทร์	ช่าง หมสัวที่คิดในภคินทา ผู้นำในโลก	ความแตกต่างในรูปร่าง 591 ความกระด้างกระส่าย 592 หาได้ยาก 593
2) กระทบยอด	บุคคลไร้ปัญญา	ความลำบาก ไปถึงจุดหมาย ได้ยาก 594
3) กวางตกแห	บุคคลที่มีความเห็นผิด	ยอมประสพอันตราย 595
4) แกะติดหนาม	ภิกษุของในลาภ สักการะ	การติดข้อง ความทุกข์ 596
5) โศ	บุคคล	ลักษณะของผู้นำ 597

591 ชุ.ชา.29/320/215.

592 ชุ.ช.25/34/61.

593 ชุ.อป.33/72/101.

594 ชุ.ชา.27/1043/224.

595 ชุ.ชา.27/2141/434.

596 ส.นิ.16/546/268.

597 อง.จตุกก.21/103/146-147; ชุ.ชา.28/50/20, 65/28.

ค อภ.ป.36/121-122/194-195.

- โคลงเดินไปสู่ที่ฆ่า	ชีวิตของคน	กำลังเดินไปสู่ความตาย 598
- โคลงทาบอด	พระพุทธเจ้า	ความต้องการที่อันสงบ 599
- โคลงดีก	บุคคลใจ	มีแต่กำลัง ปราศจากปัญญา 600
- โคลงนำฝูง	พระราชา	ความเป็นผู้นำ 601
- โคลงแม่กับลูก	นระกับนารี	ความผูกพัน 602
- โคลงอน	ภิกษุมวาทใหม่	ความกังวล ความหวาด กลัว 603
- โคลงอาชาไนย	สาวกของพระพุทธเจ้า	ความกล้าหาญ ความสม- บูรณ์ 604
6) จามรีรักษาชวน	ภิกษุรักษาศีล	ความห่วงแทน 605
7) ช่าง	ช่าง	การฝึกดัดกับไม่ได้รับการฝึก 606

598 อ.ง. ส.ต.ท.ก. 23/71/140.

599 ที.ป.า. 11/29/56.

600 ช.ช. 25/21/35, ช.เ.ร. 26/397/406, อ.ภ. ก. 37/1133/

601 ช.ช.า. 27/2419/525.

602 ช.ช. 25/30/52.

603 ม.ม. 13/187/195.

604 ช.เ.ร. 26/182/270, 284/295, 382/363.

605 ช.พ.ท. 32/18/87, ช.พ.ท. 33 2/428-429.

606 ม.อ. 14/394-395/263-267.

-ช่าง	พระธรรมาศ	ความอดทน ความอดกลั้น 607
-ช่าง	พระธรรมาศ	ความยิ่งใหญ่ 608
-ช่าง	ภิกษุ	ความตาย 609
-ช่าง	ภิกษุ	ความมีอิสระ 610
-ช่าง	ภิกษุ	ความอดทน 611
-ช่าง	ภิกษุที่มีความเพียร	พละกำลัง 612
-ช่างตัดหม	บุคคลผู้ศึกษากิเลส	ถอนไถยาก ความอ่อนแอ 613
-ช่างออกศึก	คนกล่าวมสา	ความเคยชินทำให้กล้า 614
-นางช่าง พญาช่าง	มัทรี-เวสสันดร	ความผูกพัน 615
-ลูกช่าง	ภิกษุบัวใหม่	ความไม่เคียงสว ความ หวาดหวั่น 616

607 ชุ.ช.25/33/58, 107/142, 383/367.

608 ส.น.16/517/256.

609 ม.อ.14/403-404/271-272.

610 อง.นวก.23/244/453-454, กุ ม.อ.14/443/297.

611 อง. ปญจก.22/138-139/175-183, ชุ.เถร.26/168/267,315/307.

612 ชุ.เถร.26/400/425-426, ชุ.ชา.27/310/88.

613 ชุ.ชา.27/2064/417,2258/467.

614 ม.ม.13/127/124, อง.จตุกก.21/114/156-157.

615 ชุ.ชา.28/1076/372.

616 ส.น.16/678-679/313-314.

8) - ลูกข้างลับแม่ข้าง	มัทรีกับเวสสันดร	ความผูกพัน 617
- เนื้อ	บุคคล	ความกล้า ความสิ้นพระ- หนัก 618
- เนื้อ	บุคคล	ความมีอิสระ 619
- เนื้อกลัวราชสีห์	เทวดากลัวพระพุทธเจ้า	ความกล้าอย่างแรงกล้า 620
- เนื้อที่คบวง	บุคคลก่อกองอยู่ในทะเล	กำลังประสบนันตรายความ เดือดร้อนอย่างยิ่ง 621
- เนื้อในซอกเขา	บุคคลเข้าถึงฉนวน	ความปลอดภัย ความสบาย ใจ 622
- เนื้อแม่ลูกอ่อน	ภิกษุ	ความระมัดระวัง 623
- ลูกเนื้อกับแม่	บุคคล	ความผูกพัน 624

617 ชุ.ชา.28/32/37.

618 วิ.จุล.7/635/400, ม.มู.12/181/158, 301-305/298-301,
ค.ส.15/782/296, ชุ.เมท.26/136/257, ชุ.ชา.28/607/225, 632/
231, 669/242.

619 ชุ.เดร.26/399/424.

620 อจ.จตุกก.21/33/44.

621 ม.มู.12/328/333, ส.ส.15/342/107.

622 ส.ส.15/252/72.

623 ชุ.เดร.26/246/284.

624 ชุ.ชา.28/1173/419, 1186/426-427.

9) แพะ	บุคคล	ความปราศจากหนี้ โอด- ทัณฑ์ 625
-แพะแม่ออกอน	บุคคลลูกออกอน	ความหวังไข ความเอาใจ ใส่ดูแล 626
10) มา	บุคคล	การฝึก 627
-มา	บุคคล	ลักษณะที่ ขั้ว 628
-มา	ภิกษุ	กำลัง ความว่องไว 629
-มาแก	คนแก่	ความปราศจากประโยชน์ 630
-มาลูกอัสสร	สักการะ	สิ่งทำลายแหล่งอาศัย 631
11) แมว	ภิกษุ	ความไม่ระมัดระวัง 632

625 ชุ.อิ. 25/220/257.

626 ชุ.ชา. 28/1186/426.

627 ม.บ. 13/174/176, ชุ.เถร. 26/300/301.

628 อญ.ตีก. 20/580-582/370-375, อญ.จตุกก. 21/112-113/153-
156, 259_260/337-339, อญ.ปญจก. 22/203/276, อญ.ฉกก. 22/276-278/
314-316, อญ.อญฐก. 23/103-104/192-198, อญ.นวก. 23/226/409-413,
อญ.ทสก. 24/87/178-180, 216/348-352, ชุ.ธ. 25/12/19, 20/34, ชุ.อป.
32/99/196, 104/201, 285/364, 324/398, ชุ.อป. 33/140/249.

629 อญ.ตีก. 20/536-538

630 ส.ส. 15/690/259.

631 ส.น. 16/591/283-284. อญ.จตุกก. 21/68/96.

632 ส.น. 16/681-682/315-316.

12) ราชสีห์	บัญญัติเทรีย	ความเป็นยอด เป็นเลิศ 633
-ราชสีห์	พระตถาคต โพธิสัตว์	ความเป็นเลิศ 634
-ราชสีห์	พระพุทธเจ้า	ความสันโดษ ความองอาจ 635
-ราชสีห์	ภิกษุ	ความกล้า ความสะอาด 636
-ราชสีห์	มุนี พระพุทธเจ้า	ความไม่สะอึกกลัว 637
-ราชสีห์	พระอรหันต์	อำนาจ 638
13) ลา	ภิกษุ	ความขี้ขลาดของ 639
-ลา	สตรี	ความโง่เขลา 640
-ลามี่แผล	บรรพชา	ความหวาดผวา 641
14) ลิง	ผู้หญิง	ความกลับลอก 642

633 ส.ม.19/1024, 1026/301.

634 อง.ปญจก.22/424/528, ชุ.สุ.25/99/137, 388/467.

635 ส.ส.15/76/23, 450/161, กุ ชุ.เถร.26/286/296, 398/412.

636 วิ.บริวาร.8/1366/621, ที.ม.10/241/ ที.ปา.11/9/24-25.

637 ชุ.สุ.25/313/364, ชุ.อป.32/33/117.

638 ส.ช.17/156-157/103-104.

639 อง.ติก.20/522/294.

640 ชุ.ชา.27/399/108.

641 ชุ.ม.29/244/159.

642 ชุ.ชา.27/1604/322.

-ลึง	ร่างกาย	ความเปลี่ยนแปลง 643
-ลึงคลุมหนังราชสีห์	ภิกษุภคัลบัลลอก	งคงามแตกภายนอก การ หลอกลวง 644
-ลึงทองกรอาหาร	บุคคลทุกอยู่ที่โตอำนาจตั้งหา	การเรรอนไป ความเร- รอน 645
-ลึงติดตั้ง	ภิกษุศิกคามคุณ	ความทุกข์ทรมาน ประสม อันตราย 646
-ลึงลุน	นางสาเกียนี	ความน่าเกลียด ความไม่ นาคู 647
15) สุนัข	พราหมณ์	ความมีธรรม 648
-สุนัขดุ	เทวทัต	ถูกปล้เรอควยเครื่องบำรุง, อย่างก็ 649

643 ส.น. 16/232/115.

644 ช. เถร. 26/398/412.

645 ช. เถร. 26/351/328.

646 ส.ม. 19/701/198-199.

647 ช. อ. 25/68/104.

648 อง. ปญจก. 22/191/248-249.

649 ส.น. 16/594/284-285.

-สุนัขถูกล่าม	สมอพร้าหมอนบางพวก	ความยี่ดมั่น ความติดข้อง 650
-สุนัขถูกล่ามโซ่	บุคคลติดกาม	ความติดข้อง 651
-สุนัขไล่ตุ๊ก	บุคคลไลบีดา	ลักษณะหมาหมู่ การรุมไล่ 652
16) สุนัขจิ้งจอก	บุคคล	การยกตนเทียมพัน การไม่รู้จักฐานะของตน 653
-สุนัขจิ้งจอกขึ้นเรือน	ภิกษุถูกรอบง่าควายลาก	ความกระวนกระวาย
17) เสือโคร่ง	สัตว์การะ	ความไม่สบาย 654
-เสือโคร่ง	พระพุทธเจ้า	ความงาม 655
18) เสือปลาหิว	พระพุทธเจ้า	ความองอาจ 656
	บุคคลมีความอยากเพราะ	ความกระวนกระวาย 657
	กาม	

650 ม.อ. 14/33/33.

651 ชุ.เถรี. 26/474/505.

652 ส.ส. 15/690/259.

653 ส.ส. 15/318/96, อง.ตัก. 20/504/241.

654 ส.นิ. 16/683/316

655 ชุ.อป. 32/72/170.

656 ชุ.ธ. 25/31/54.

657 ชุ.เถรี. 26/474/505.

19) หนู	บุคคล	ความเอาใจใส่และไม่เอา ใจใส่ ลักษณะการกระทำ 658
20) หนีกับไม้สะคร้อ	คนทะเลาะกัน	ต่อสู้กันเสมอ การผูกโกรธ 659
21) หนู	บุคคล	ความน่าเกลียด ความเกียจ คร้าน ความโง่เขลา 660
-หนู	ภิกษุ	ความเกียจคร้าน 661
-ลูกหมูออกอาหาร	บุคคลคัมภีร์	ความกระวนกระวาย ความทุกข์ทรมาน 662

658 อ.จ.ศก.ก. 21/107/144, อ.ภ.ป. 36/113-114/188.

659 ช.ช. 27/1748-1749/346.

660 ช.เปต. 26/101/178, ช.เงร. 26/238/283.

661 วิ.มหา 4/148/202.

662 ช.ช. 27/2293/482.

3.2.15 อมนุษย์

อุปमान	อุปไมย	ลักษณะที่นำมาเปรียบ
1) กิณรี	สตรี	ความงามของไภพนา ปาก ลักษณะอาการ 663
2) ท้าวชิวราวุธ	บุคคล	พร้อมด้วยบริวาร เป็นที่ ยกย่องสรรเสริญ 664
3) ท้าววาสวะ	บุคคล	ความร่าเริง 665
4) ท้าวสหัสสนัน	บุคคล	ความปลอดภัย ความเพลิน เพลิน 666
5) ท้าวสักกะ	บุคคล	ความองอาจ 667
6) เทพกัญญา	สตรี	ความงาม 668

663 ชุ.ชา.28/23/13, กุ ชุ.ชา.28/1264/450.

664 ชุ.วิมาน.26/64/114.

665 ชุ.วิมาน.26/64/114, กุ ชุ.ชา.27/1032/221, ชุ.ชา.28/261/
91, 1064/370, ชุ.อป.33/123/189.

666 ชุ.วิมาน.26/48/85.

667 ชุ.วิมาน.26/63/109, กุ ชุ.อป.32/394/501.

668 ชุ.ชา.27/2384/511, 2416/523, กุ ชุ.ชา.28/1264/450.

7) เทพบุตร	ทหารแต่งเครื่องแบบ	ความสง่างาม 669
8) ปีศาจ	บุคคล	ความสกปรก 670
9) เปเรต	บุคคล	ถูกทอดทิ้ง ไม่มีคนเอาใจ- ใส่ดูแล 671
10) พระพรหม	พระพุทธรูป	ความดั่ง ความกังวลของ เสียง ความงามสง่า 672
-พระพรหม	พระพุทธรูป	ความมีศิลปะ มีเดช 673
-พระพรหม	สามกษัตริย์	ความประพฤติกุศล 674
11) พระอินทร์	ภิกษุณีปุจฉาจารย์	ความพร้อมด้วยบริวาร 675
12) ยักษ์	อสูร	เป็นผู้ไว้วางใจได้ยาก หลอก- หลวง ควรเว้นไต่ห่างไกล 676

669 ชุ.ชา.28/659/238, กุ ชุ.ชา.28/815/284.

670 ชุ.ชา.27/2033/409, 2043/411, กุ ชุ.ม.29/320/216.

671 ส.ส.15/294/87.

672 ชุ.วิมาน.26/44/77, 48/83, กุ ชุ.อป.33/132/222.

673 ชุ.อป.32/394/501.

674 ชุ.ชา.28/515/194.

675 ชุ.เถร.26/459/466, กุ ชุ.อป.32/411/563.

676 ส.ส.15/690/259.

13) รากษส	บุคคล	ให้พอใจได้ยาก 677
14) สัตว์นรก	เทวดา มนุษย์	ความรัก ความปรารถนา อย่างแรงกล้า 678
15) อัปสร	กุมารี	ความสวยงาม 679

677 ชุ.ชา.28/300/113-114.

678 ส.ส.15/787/297.

679 ชุ.ชา.27/1107/234, 1112/235, กุ ชุ.ชา.865/306, 911/

3:2.16 อวัยะ

ก. อวัยะของคน

อุปมาน	อุปไมย	ลักษณะที่นำมาเปรียบ
1) ซากศพ	ความวิตกอันเป็นบาป	เป็นสิ่งน่ารังเกียจ 680
-ซากศพ	อกุศล	
-ซากศพ	บุคคลนอนหลับ	อาการอันน่ารังเกียจต่าง ๆ 681
	สตรีระ	เป็นสิ่งสกปรก น่ารังเกียจ 682
2) ดวงใจ	บุคคล วาจา	ความสำคัญ 683
3) นัยน์ตา	พระพุทธรเจ้า	เป็นผู้นำทาง เป็นผู้ให้
		ความสว่าง 684
-นัยน์ตา	ลาม ยศ ชีวิต	ความสำคัญ 685
4) พังผืด	วาจา	มีประโยชน์น้อย 686

- 660 ม.ม. 12/258/242.
- 681 ม.ม. 12/138/107, กุ อง. ญก. 22/300/362.
- 682 ช. เถร. 26/350/328.
- 683 ช. ขา. 27/2498/552, กุ ช. ขา. 27/560/138.
- 684 ช. อป. 33/122/182.
- 685 ช. ขา. 27/415/111.
- 686 ช. ขา. 27/558/138.

5) มือ (ฝ่ามือ) -มือ	แผนดิน หญิง	ความราบเรียบ 687 ความสำคัญ ความเป็นประ- โยชน์ 688
6) ร่างกระดูก	กาม	เป็นสิ่งน่ารังเกียจ 689
7) ร่างกาย -ร่างกาย -ร่างกายบนจิต-	ดวงจิต นิรันดร์ 5 หทัย	สามารถทำให้สะอาดได้ 690 ต้องมีที่อาศัย 691 ความเรารอมกระวนกระ- วาย 692
กาธาร 8) ศิระษะ	ดวงจิต	ชำระล้างให้สะอาดได้ 693

687 ชุ.ชา.27/728, 729/169.

688 ชุ.ชา.27/1612/324.

689 ชุ.เถรี.26/474/503, กุ วิ.มทา.2/662/342-343, วิ.จุล.6/
277/109, ม.ม.ุ.12/274/262, 275/265.

690 อง.ตัก.20/510/266-267.

691 ส.ม.19/357/94.

692 ชุ.ชา.28/1228/439.

693 อง.ตัก.20/510/265.

ข. อวัยวะของสัตว์

อุปมา	อุปไมย	ลักษณะที่นำมาเปรียบเทียบ
1) ก้ามปู	เตาตั้ง	ลักษณะเป็นก้าม 694
2) เขามฤค	ก้ามปู	มีลักษณะเป็นงามแหลม 695
- เขามฤค	บูกกล	เปลี่ยนแปลงไม่คงที่ 696
3) เขี้ยวงา	ลูกศร	ลักษณะแหลมคม สีขาว 697
4) งวงช้าง	ขาอ่อนสตรี	ความงาม อ่อนระทวย 698
5) งาช้างที่ถูกตัด	ความรักที่ขาดจากกัน	ไม่สามารถจะกลับมาสู่สภาพเดิมได้อีก 699
6) ชันเนื้อ	กาม	เป็นเพียงสิ่งล่อใจให้บริโภคแต่อิ่มได้เพียงเล็กน้อย 700

694 วิ.จุล.7/211/90.

695 ชุ.ชา.27/923/202.

696 ชุ.ชา.28/300/113-114.

697 ชุ.ชา.28/659/237.

698 ชุ.ชา.28/103/48-49, กุ ชุ.เถรี.26/467/478, ชุ.ชา.28/

669/242.

699 ชุ.ชา.27/317/90, กุ ชุ.ชา.27/1351/276.

700 วิ.มหา.2/662/342, 343, วิ.จุล.6/277/109, กุ ม.ม.12/274/

262, 276/265, ม.ม.13/48/41-42, อง.ปญจก.22/76/110, ชุ.ม.29/

12/7, 27/22, ชุ.จุ.30/766/394.

-ชั้นเนื้องอกเผา	ชีวิตของมนุษย์	ความไม่ยั่งยืน 701
7) ตามฤค	ศาสตร์	ความกลมงาม ความสุกใส ดีคำสนธิ 702
8) เทาซาง	อริยสัจ 4 ความไม่ ประมาท	ความสำคัญ ความจุ ความ เป็นเลิศ 703
9) นอแรก	บุคคลเที่ยวไปผู้เดียว	ความเป็นเพียงหนึ่งเดียว 704
10) ปากหมู	ปากเปรี๊ต	ลักษณะรูปร่างยื่นยาว 705
11) ศีรษะงู	กาม	เป็นอันตรารายแรง เป็น สิ่งควรหลีกเลี่ยง 706
12) หนึ่งโคที่ซึ่งแน่นอน	จิตที่ตั้งมั่น	ความมั่นคง ความไม่หวั่น ไหว 707 -

701 อญ.สตตก.23/71/140.

702 ชุ.เปต.26/96/167, กุ ชุ.ชา.28/1048/365.

703 ม.ม.12/340/349, กุ ส.ส.15/379/126, ส.ม.19/1038,
1040/305, อญ.ฉก.ก.22/324/407,

704 ชุ.อป.32/2/11-19, กุ ชุ.ช.25/296/332-339, ชุ.จ.30/679/
338, 732-733/372, 736/373, 739-740/377.

705 ชุ.เปต.26/87/157.

706 ชุ.ม.29/11/6, 12/7, 13-14/8-12, กุ วิ.จุล.6/277/109,
ชุ.สุ.25/408/484, ชุ.เถรี.26/471/488, 474/499, ชุ.จ.30/766/394.

707 ม.อ.14/335/227.

13) ทางโค	ทางสิงโต	ลักษณะรูปร่างของทาง 708
14) ทางนกยูง	ใบโพธิ์ทุกษ	ความงาม รูปแบบ 709
15) ทางปลา	ภิกษุผู้ถวาย	ลักษณะชายฉานงที่กวัด
		แกว่งไปมา 710

708 ช.ชา.27/2371/505.

709 ช.พพธ.33/13/489.

710 วิ.จุล.7/169/66.

3.2.17 อาการนาม

อุปมาน	อุปไมย	ลักษณะที่นำมาเปรียบ
1) กระทบตา	ภิกษุด้กับความชอบใจไม่ชอบใจ	การกระทำที่รวดเร็ว 711
2) การเกษตรกรรม	ฐานะการงานฝ่ายฆราวาส	ความสัมพันธ์ระหว่างการกระทำและผลของการกระทำ 712
3) การกาชาย	ฐานะการงานฝ่ายบรรพชา	ความสัมพันธ์ระหว่างการกระทำและผลของการกระทำ 713
4) การงานอาศัยแผ่นดิน	ภิกษุอาศัยศีล	การดำรงอยู่ได้ด้วยดี 714
5) การค้ำของประทีป	พระพุทธเจ้าทรงค้ำกิเลส	หมกค้ำโดยไม่มีเหลือ 715
6) การค้ำนิ้ว	ภิกษุสามารถค้ำความชอบใจไม่ชอบใจ	กระทำได้อย่างรวดเร็วยิ่ง 716

711 ม.อ. 14/856/542.

712 ม.ม. 13/713/652.

713 ม.ม. 13/713/652-653.

714 ส.ม. 19/264, 266/68, 268/69, 270/69-70.

715 ส.ส. 15/625/233.

716 ม.อ. 14/857/543.

7) การย่างเนื้อ	ย่างมโหสถบัณฑิต	ลักษณะการย่าง 717
8) การรักษาขุมทรัพย์	การปิดความลับ	ความสำคัญ การกระทำควย ความระมัดระวังอย่างยิ่ง 718
9) การเลื่อยไม้	การตั้งสติของภิกษุ	การจกดออยู่เฉพาะการ กระทำเฉพาะหน้า 719
10) การวัดมหาสมุทร	ประมาณห้วงบุญของ อริยสาวก	เกินกว่าที่จะนับหรือวัดได้ 720
11) ความตาย	พระคำรัสของพระพุทธเจ้า	ความเที่ยงแท้แน่นอน 721
12) ความทุกข์ ความสุข	ความเจริญ ความเสื่อม	เป็นของคู่กัน 722
13) ความเป็นไปของ ปลาในน้ำ	การกระทำของอริยสาวก	เป็นสิ่งที่รู้ได้โดยยาก 723

717 ช.ชา. 28/664/239.

718 ช.ชา. 27/2244/463, 2391/515.

719 ช.ปฎิ. 31/384/257.

720 อัง.จตุกก. 21/51/72.

721 ช.พุทธ. 33/2/417.

722 ช.พุทธ. 33/2/417.

723 ช.ชา. 27/2413/522.

14) ความฝัน	กาม	เป็นสิ่งไม่เป็นจริง ดำรง อยู่ได้เพียงชั่วครู่ 724
15) ความมีศักดิ์	บุคคลผู้ไร้ความสามารถ	ความมีศักดิ์ ความซบเซา 725
16) ความลึกซึ้งของมหา- สมุทร	พระพุทธเจ้า	หยั่งถึงได้โดยยาก 726
17) ความเย็น ความ รอน	ราคะ โทสะ โมหะ	เป็นของคู่กัน 727
18) รอยขีดบนน้ำ	จิตของบุคคลบางคนกับ ความโกรธ	ไม่ตั้งอยู่ได้นาน 728
-รอยขีดบนน้ำ	ชีวิตของมนุษย์	ไม่ดำรงอยู่นาน 729
19) รอยขีดบนแผ่นดิน	จิตของบุคคลบางคนกับ ความโกรธ	การเปลี่ยนแปลงไปโดย รวดเร็ว 730
20) รอยขีดบนแผ่นดิน	จิตของบุคคลบางคนกับ ความโกรธ	ความคงทน ตั้งอยู่ได้นาน 731

724 ขุ.เถร.26/474/504, กุ วิ.มทา.2/662/342-343, วิ.จุล.6/
277/109, ม.ม.12/276/265, ม.ม.13/51/43, อง.ปญจก.22/76/110,
ขุ.ม.29/198/152, ขุ.จู.30/766/394.

725 ขุ.ชา.27/2141/434.

726 ส.สพ.18/759/460-461.

727 ขุ.พุทธ.33/2/417.

728 อง.ติก.20/572/365, กุ อภิ.ปุ.36/93/171.

729 อง.สตก.23/71/139.

730 อง.ติก.20/572/365 กุ อภิ.ปุ.36/93/171.

731 อง.ติก.20/572/365, กุ อภิ.ปุ.36/93/171.

3.2.18 อาชีพ

ก. เกษตรกรรม

อุปมาน	อุปไมย	ลักษณะที่นำมาเปรียบ
1) ชาวนา	ภิกษุ	ความเร่งรีบในการประกอบกิจการงาน 732
-ชาวนากับการทำนา	พระพทฺธเจ้ากับการโปรดสัตว์	ดำเนินไปตามขั้นตอน 733
-ชาวนาของการชาว	บุคคลของการบุญ	ความต้องการผลประโยชน์จากการกระทำ 734
-ชาวนาไถนาทำ- ลายหญ้า	บุคคลเจริญอนิจจสัญญา	การทำลายสิ่งอันเป็นอุปสรรคต่อกิจการงานของตน 735
-ชาวนาผู้ประมาณ	ภิกษุผู้ประมาณ	ยอมประสพความหายนะในกิจการของตน 736

732 อ.ต.ก. 20/532-533/309-311.

733 ส.สพ. 18/503/387, 604/388.

734 ช.จ.ร. 33/2/552.

735 ส.ช. 17/263/189.

736 ส.สพ. 18/344/243.

ข. คาชาย

อุปมาน	อุปไมย	ลักษณะที่นำมาเปรียบเทียบ
1) พอคคา -พอคคา	บุคคล สมณพราหมณ์บางพวก	การพุกโธอวค 737 การคาดคะเนผลที่จะบังเกิดขึ้นในกาลข้างหน้า 738
-พอคคากับผลประโยชน์	บุคคลกับผลประโยชน์	การปล่อยเวลาให้ล่วงเลยไป การสูญเสียผลประโยชน์ 739
-พอคคาเว้นทางที่มีภัย	ภิกษุเว้นบาป	การละเว้นอย่างเด็ดขาดเพื่อความสวัสดิ์ของตนเอง 740

737 ชุ.ชา.28/300/114.

738 ม.อ.14/33/32-33.

739 อง.อฏฐก.23/119/231.

740 ชุ.ช.25/19/31, 35/66.

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ค. เลี้ยงสัตว์ - ชาวสัตว์

อุปมา	อุปไมย	ลักษณะที่นำมาเปรียบ
1) คนเลี้ยงโค	คนรักษาอุโบสถ	ความเอาใจใส่ ความระมัด ระวัง พิณพิเคราะห์ 741
-คนเลี้ยงโค	บุคคลอื่นคนพูด	ไม่ได้ประโยชน์จากการ กระทำเท่าที่ควร 742
-คนเลี้ยงโค	ภิกษุ	ปฏิบัติไม่ดีย่อมไม่เจริญ ในอาชีพ 743
-คนเลี้ยงโคระวัง โค	พระพุทธรูปเจ้าระวังอุทิศ ธรรม	ความเอาใจใส่ ความ ระมัดระวัง 744
2) คนฆ่าโค แบ่งโค เป็นส่วน ๆ	ภิกษุพิจารณากาย	ความพิจารณา การ เข้าใจสภาวะความเป็น จริง 745

741 อ.ต.ก. 20/510/263.

742 ข.ธ. 25/11/17.

743 ม.ม. 12/384/410, กุ อ.ก. 24/224/377.

744 ม.ม. 12/252/234, กุ ข.ธ. 27/2016/404, 2251/466.

745 ม.ม. 12/137/106, กุ ม.ธ. 14/298/206.

ง. วิชาชีพ

อุปมาน	อุปไมย	ลักษณะที่นำมาเปรียบเทียบ
1) ศัลยแพทย์	พระพุทธเจ้า	การทำลาย การขจัดสิ่ง ที่เป็นอันตรายต่อชีวิต 746
2) อายุรแพทย์ -อายุรแพทย์	พระพุทธเจ้า ภิกษุ	เป็นที่พึ่งของผู้มีทุกข์ 747 การปฏิบัติ 748

746 476

ช.เถร.26/390/385, ค.ช.ฉบับ.33/40/250.

747 477

ช.เถร.26/394/396, ค.ช.ขา.27/2002/400.

748 478

ช.ขา.27 /2397/517, ค.อง.ปฎจก.22/194/264.

จ. อาชีพช่างฝีมือ

อุปมา	อุปไมย	ลักษณะที่นำมาเปรียบเทียบ
1) ช่างกลึง	ภิกษุเจริญอานาปานสติ	การกำหนดการกระทำ ทุกขณะ 749
2) ช่างงานฝีมือ	ภิกษุมีจิตเป็นสมาธิ	กระทำสิ่งที่ตนปรารถนา แม่นยำได้ 750
3) ช่างดอกไม้	พระเถระ	ความฉลาดในการเลือก สรร 751.
4) ช่างตาก	บัณฑิต	ความสามารถในการจัด สิ่งที่ เป็นโทษและไม่ตอง การ 752
5) ช่างทอง -ช่างทอง	ภิกษุ ภิกษุปฏิบัติตาม ปฏิบัติทา	การกำจัดมลทิน 753 ความสำเร็จในสิ่งที่ตน ปรารถนา 754

749 ม.ม.12/133/104.

750 ที.ส.9/133/103, 331/265, กุ ม.ม.13/349/335.

751 ช.ช.25/14/21-22, กุ ช.อป.33/128/209.

752 ม.ม.13/534/487.

753 ช.ส.25/423/520.

754 ม.ม.13/349/335, กุ ที.ส.9/133/103, 331/265, ม.อ.
14/691/442, ช.ช.25/28/47, ช.ม.29/920/587, 922/589, ช.อป.
33/157/293.

6) ข้างไม้กับเครื่องมือ	ภิกษุกับภิกษุเณร	ความไม่กังวลกับการสูญ สิ้นไปตามปกติ 755
-ข้างไม้อาศัยลิ้ม	ภิกษุอาศัยนิมิต	ถอนสิ่งอันไม่ถี่และไม่มี ประโยชน์ออก 756
7) ข้างศรัทธาคฤศร	นักปราชญ์คัจฉิต	ความสามารถในการทำสิ่ง ที่ทำได้โดยยาก 757
8) ข้างหม้อ	พระพุทธเจ้า	ความเอาใจใส่ การประ คับประคองผลงาน 758
-ข้างหม้อ	ภิกษุปฏิบัติตามปฏิบัตินา	ประสพความสำเร็จตาม ความมุ่งหมาย 759
-ข้างหม้อบุญฉลาด	ภิกษุผู้มีจิตเป็นสมาธิ	สามารถทำสิ่งที่ตนปรารถนา สำเร็จได้โดยง่าย 760
9) ข้างหูกกับค้ายุ้ง	หนุ่มสาวกับชีวิต	ความไม่จริงจัง ไม่เข้าใจ สภาวะความเป็นจริง 761

755 ส.ช. 17/262/188.

756 ม.ม. 12/257/241.

757 ช.ธ. 25/13/19, กุ ม.ม. 13/534/487, ม.อ. 14/15/16

758 ม.อ. 14/356/245.

759 ม.ม. 13/349/335.

760 ที.ส. 9/133/103, 331/265.

761 ที.ม. 10/57/65, กุ ส.น. 16/225/111.

ฉ. อาชีพบัณฑิตธุรกิจ

อุปมาน	อุปไมย	ลักษณะที่นำมาเปรียบเทียบ
1) นักเตนรำ นักฟอน	ขุนเขาพระสุเมรุ	การโอนเอน อ่อนไหว 762
2) นักมวย	ภิกษุฉัพพัคคีย์	ลักษณะท่าทาง 763
3) นักเล่นกล	สตรีที่ขี้มาया	เข้าใจได้ยาก ไขว้ใจได้ยาก ไม่เป็นที่เชื่อถือ 764
-นักเล่นกล	วิญญาณ	ความไม่มีสาระ ความว่างเปล่า 765
4) หญิงโสเภณี	ภิกษุ	ลักษณะการแต่งกาย 766

762 ชุ.อป.33/157/296.

763 วิ.จุล.7/2-7/2-7.

764 ชุ.ชา.28/313/127.

765 ส.ช.17/246/173, 247/174.

766 ชุ.เงร.26/394/396.

ช. อาชีพบริการ

อุปมา	อุปไมย	ลักษณะที่นำมาเปรียบ
1) ช่างเขียน ช่างซ่อม	จิตของมนุษย์	สร้างสรรค์ความแตกต่าง กันได้ตามความต้องการ ⁷⁶⁷
2) ช่างชักฟอก	ภิกษุละสังโยชน	ความบริสุทธิ์ที่ยังมีตำหนิ ⁷⁶⁸
3) พนักงานทำความสะอาด สะอาด	พรหมธเบางจำพวก	ลักษณะทาง ความ สกปรก ⁷⁶⁹
4) พนักงานทรงสนาน	ภิกษุ	การทำความสะอาด ⁷⁷⁰

767 ส.ช.17/259/185, กุ ส.น.16/247/123.

768 ส.ช.17/229/160.

769 ช.ช. 27/ 2020/ 404.

770 ส.ส. 9/127/ 98, 342/276.

๗. อาชีพรับราชการ

๑. ฝ่ายทหาร

อุปमान	อุปไมย	ลักษณะที่นำมาเปรียบ
1) ทหารยาม	อริยสาวกผู้มีสติ	ความเป็นผู้รู้ตัวอยู่เสมอ ความระมัดระวัง 771
2) นักรบ	ภิกษุ	คุณสมบัติ 772
-นักรบ	มุณี	ความสามารถในการต่อสู้ การทำลาย 773
-นักรบ	สตรี	ความเป็นผู้มีหิริ-โอตตัมปะ 774
3) นายขมังธนู	พระสารีบุตร	ความแม่นยำ ความสามารถ 775
-นายขมังธนู	สาวกผู้มีสติปัญญาอันยิ่ง	ความชำนาญในหน้าที่ 776
4) นายทหาร	พระพุทธเจ้า	ความสามารถในการกำจัด ศัตรู ความไม่ครั้นคร้าม 777

771 อ.จ. ส.ศก. 23/64/111.

772 อ.จ. จ.ศก. 21/181/231, ก. อ.จ. จ.ศก. 21/196/274, อ.จ. ป.พ.จ.ก.

22/75/76,

773 ที.ม. 10/96/125, ม.ม. 12/192/164, ช.อ. 25/131/176, 192/164

774 ช.ช. 28/291/104.

775 ช.เถร. 26/179/270.

776 ม.ม. 12/192/164, ก. อ.จ. จ.ศก. 21/45/61, อ.จ. นว.ก. 23/240/

439, 242/447.

777 ช.อป. 33/140/249.

5) สารถี	บัณฺฑิต	ความมีสติ ความเอาใจใส่ ต่อหน้าที่ 778
-สารถี	ภิกษุเจริญกาศคตาสติ	ความสามารถในการพาตน ไปสู่จุดหมาย 779
6) หัตถาจารย์ ความรู้อาจารย์	พระพุทธเจ้า	วิธีการทรมาน การผูกจิต 780
-หัตถาจารย์	ภิกษุ	ความระมัดระวัง 781
7) อัสสาจารย์ คนเฝ้ามา	พระพุทธเจ้า	กระบวนการสอน ลำดับขั้น ของการฝึกหัด 782
-อัสสาจารย์มีมาตี	บุคคลมีจิตดี	ความมั่นคง การไปถึงจุด หมายปลายทางใต้ง่าย 783

778 ที.ม. 10/237/288.

779 ม.อ. 14/316/214, คู อง. ปญจก. 22/28/29, ชุ.ชา. 27/2442/
531, ชุ.ชา. 28/1247/446.

780 ม.อ. 14/397/296, คู ชุ.เถร. 26/399/422-423.

781 ชุ.เถร. 26/343/322.

782 ม.อ. 14/94/82, คู อง. จตุกก. 21/111/151-152.

783 ชุ.เถร. 26/399/424.

2. ฝ่ายพลเรือน

อุปมาน	อุปไมย	ลักษณะที่นำมาเปรียบเทียบ
1) อำมาตย์	บุคคล	การปรารภทำนายด้นเป็นที่ น่าพอใจ โดยมีไคลงมือ กระทำ ย่อมไม่มีวันสม ปรารถนาได้ 784
๗. อาชีพอื่น ๆ		
อุปมาน	อุปไมย	ลักษณะที่นำมาเปรียบเทียบ
1) คนรับใช้	สตรีผู้เป็นภริยา	ความประพฤติอ่อนน้อม ความเชื่อ- ฟัง 785
2) ทาส	บัณฑิต	ความอดกลั้น ความอดทน 786
- ทาสพ้นจากความ- เป็นทาส	ภิกษุพ้นจากกิเลส	ความเป็นอิสระ 787

784 ชุ.จริยา.33/2/553.

785 ชุ.เถรี 26/473/496.

786 ชุ.ชา. 27/2244/463, कु ชุ.ชา. 28/276/96.

787 ที.สี. 9/126/97, 325/258.

3) ทาสี	บุคคล	ความทุกข์ทรมาน 788
4) พรานนก	บุคคลที่ล่วงเซากิน	การหลอกลวง การปกปิดสถานะที่ เป็นจริง 789
- พรานนก	บุคคลเพ่งโทษผู้อื่น	ปกปิดความไม่ดีของตน ปกปิดสถานะ ที่แท้จริงของตน 790
- พรานนก	สตรี	การเบียดเบียนผู้อื่น 791
5) พรานเนื้อ	เบญจกามคุณ	การล่อลวงให้หลง ให้ตายใจ 792
- พรานเนื้อ	หญิงแพศยา	ประกอบกิจการด้วยความรวดเร็ว 793
6) พรานเบ็ด	เบญจกามคุณ	การล่อลวงให้หลง ให้ตายใจ 794
7) ลูกจ้าง	ภิกษุ	หวังความสุกสันแห่งภารกิจของตน 795

788 ข.ชา. 28/1181/422, 1225/439.

789 ส.ส. 15/107/33.

790 ข.ช. 25/28/48.

791 ข.เถร. 26/469/482.

792 ข.เถร. 26/360/336, ข.เถร. 26/440/453.

793 ข.ชา. 27/1143/242.

794 ข.เถร. 26/360/336, ข.ส.พ. 18/289-290/197.

795 ข.เถร. 26/396/403.